

PRILOG POZNAVANJU BRODARSTVA I POMORSKE TRGOVINE ŠIBENSKE REGIJE U XVIII STOLJEĆU

Šime Peričić, Zadar

I

Privredne prilike naših primorskih gradova u prošlosti vrlo su slabo poznate, osobito u XVII i XVIII stoljeću. Kako su pak brodarstvo i pomorska trgovina bile glavne poluge njihove privredne djelatnosti, jedan od najvažnijih načina akumuliranja sredstava, to ćemo ovom prilikom iznijeti neke fragmente takve djelatnosti otočnog i primorskog dijela šibenske regije u posljednjem stoljeću ovdašnje mletačke uprave.¹ Tada je šibenskom upravno-administrativnom području pripadao sam grad Šibenik, gradić Skradin,² te primorska sela od Pirovca do Rogoznice i naseljeni otoci Murter, Prvić, Zlarin, Kaprije, Krapanj i Žirje.³

Poznato je da su mletačke vlasti u XVIII st. nastojale na ovom području unaprijediti trgovinu općenito, osobito onu tranzitnu preko Šibenika i Skradina,⁴ koja je donosila državi najviše koristi i omogućavala nabavu potrebnih

¹ Jelka Perić, Povijest šibenskih solana, *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena*, JAZU, Zagreb 1936, knj. 30; Ista, Lov koralja i spužava u Dalmaciji, ista ed. knj. 32, sv. 1, Zagreb 1936.

² Po dolasku u posjed Mlečana Skradin je, premda je imao ranije komunalno uređenje, bio u upravnoj, sudskoj i vojnoj ingerenciji šibenskog kneza-kapetana sve do propasti Serenissime 1797. god. (Ivan Grgić, *Obnova vlasteoske općine u Skradinu 1705. godine*, *Zadarska revija* 1958, br. 2, 150). Neki tvrde, netočno, da je tako bilo samo do 1756. god. (Krstó Stošić, Sela šibenskog kotara, Šibenik 1941, 11). Sve što se odnosilo na Skradin rješavao je knez-kapetan Šibenika preko skradinskog guvernera; to se primarno odnosilo na smještaj mletačke vojske, turskih karavana i robe i tome slično (*Historijski arhiv u Zadru* /HAZd/, Spisi šibenske općine, svež. 78, poz. 1779).

³ To područje je 1709. god. brojilo 28 naselja i 4.495 stanovnika, a pored ostalog i 36.720 sitne i 19.939 glava krupne stoke (HAZd, Karte Grimani, br. 390). Godine 1774. tu je pak bilo 19.866 stanovnika (HAZD, Spisi šibenske općine, svež. 103, poz. 1774.)

⁴ Grga Novak, Split u svjetskom prometu, Split 1930, 147; Isti, Povijest Splita, sv. II, Split 1964, 198; Giovanni Cattalinich, *Memorie degli avvenimenti successi in Dalmazia doppo la caduta della Repubblica Veneta...* Split 1841, 237.

sirovina. To je i bio razlog da su Šibenik i Skradin tada postali trgovačka središta ovog područja, ali se ta djelatnost nije ograničavala samo na njih, nego su je kao unosnu ubrzo prihvatila gotovo sva ona naselja šibenske jurisdikacije koja su se koristila brodovima kao prijevoznim sredstvima.

Budući da je upravo to područje tada obilovalo stočarskim proizvodima, zatim uljem, vinom i drugim, to su postojale objektivne mogućnosti za razvitak pomorske trgovine ovoga kraja. Zato ćemo nastojati prikazati na temelju sačuvanih, rijetkih i fragmentarnih podataka takvu djelatnost ovdašnjeg stanovništva upravo u XVIII stoljeću, do propasti Venecije. Naime, bit će iznijeti neki podaci o tadašnjim brodarima, trgovcima, njihovim trgovačkim kontaktima, njihovoj dinamici i drugom što je pratilo tu djelatnost toga vremena. Na žalost, izvori su stvarno fragmentarni i okrnjeni, pa će analogno tome biti podaci i zaključci nedorečeni. No, svejedno će ovo barem djelomično ispuniti veliku prazninu u poznavanju tako važne grane privrednog života te regije u navedeno vrijeme. Radi jasnoće svako će mjesto biti posebno obrađeno.

II

Naravno, prvenstvo u vođenju pomorske trgovine na ovom području tada je držao upravni centar regije — grad Šibenik, ali se to ne može reći za brodarstvo.⁵ Šibenik je tada bio prilično velik grad, s mnogo trgovaca, skladištem, bazanom, gabelom i svim drugim sredstvima koja su bila potrebna trgovačkim poslovima jednog tadašnjeg grada-luke.

A) *Broj trgovaca.* Bilježnički spisi Šibenika iz XVIII st. upravo vrve vijestima o raznim trgovcima i vlasnicima dućana; u prvoj polovini XVIII st. bilo je tu dvadesetak ljudi koji su se bavili trgovinom na malo ili veliko. Sigurno je taj broj bio i veći, jer svi oni nisu morali biti spominjani u tim dokumentima.

Tek za drugu polovinu XVIII stoljeća raspoložemo točnim podacima. Naime, sačuvan nam je detaljan popis svih trgovaca u tom gradu iz 1765. godine. Tada je u Šibeniku bilo čak četrdeset trgovaca, razvrstanih u tri razreda, koji su se bavili trgovinom na veliko i malo.⁶ U prvom razredu bilo ih je četrnaest,⁷ od kojih su mnogi bili došljaci iz Italije. Svi su oni prodavali na malo i veliko: žito, ulje, rakiju, sir, voće, povrće, rižu, sukno, kože, užad, platna, željezariju, katran, vosak, te obuću i odjeću. Njihova je roba bila namijenjena domaćoj,

⁵ Vlast mletačku je u gradu predstavljao knez-kapetan sa svim pomoćnim službama. Sam grad je 1764. god. brojio oko 4.000 duša (*HAZd*, Spisi šibenske općine, svež. 72, poz. 1764/65, 1.1).

⁶ *HAZd*, Spisi šibenske općine, svež. 113, poz. 1765.

⁷ To su bili Ivan Krsto Galbiani (došao iz Bergama), trgovac žitom i uljem, te robom »ad uso Morlacco«, Božo Banovac, trgovac žitom i uljem, Ferdinand Giralta, vjerojatno Grigion Zvane Vulinović (iz Skradina), Spiridon Stanković, Nikola Tomaseo, Menego Schilini (iz Acone), Konstantin Gabo, braća Giadrov, Janko Tudorović (iz Turske), Todor Dimitrović (iz Turske), Ivan Krsto Garbo, Talijan, Savo Milojević (iz Drniša), paron Andrija Trdina s ortacima (svi iz Lovrana), ovdje već 40 godina.

unutarnjoj i vanjskoj trgovini. Drugi, srednji razred imao je šesnaest, a treći osamnaest članova;⁸ njihova robna ponuda bila je slična onoj koju su tržištu nudili oni prvi, ali su valjda njezin izbor i količina bili nešto manji. Posljednji su, kako izgleda, bili samo trgovci na malo, zadovoljavajući potrebe gradskog i okolnog seoskog stanovništva.

Kako se stoljeće bližilo kraju tako se povećavao broj ovdašnjih trgovaca,⁹ ali su već spomenute trgovačke tvrtke nastavljale tradiciju s koljena na koljeno, što jasno pokazuje unosnost bavljenja tom djelatnošću. Treba reći da je najviše dućana u gradu bilo locirano na samoj obali, u gradskoj luci,¹⁰ jer je tamo bila najviše prolaznika odnosno krcalište robe namijenjene razvozu po pokrajini ili ostalim punktovima jadranskog bazena.

B) *Brodarstvo grada*. Na žalost, nemamo posebnih podataka o tadašnjem brodarstvu Šibenika i Skradina. Raspoloživi izvori daju zajedničke podatke za čitavu regiju, uključujući otoke. Tako je prema popisu iz 1771. god. čitavo šibensko područje raspolagalo samo s dvije tartane, dva pjelega i 283 manje plovne jedinice. Deset godina kasnije, 1781, to je područje imalo već šest tartana i čak 519 malih brodica.¹¹ Te brojke pokazuju nagli porast ovdašnjeg brodarstva, osobito malih brodova, na kraju XVIII stoljeća. Dakako, najveći dio tih plovniha jedinica bio je namijenjen ribolovu i obalnoj plovidbi, najviše za vlastite potrebe otočnog stanovništva.

Sam grad Šibenik nije imao razvijeno brodarstvo, što nam pokazuju nešto mlađi podaci.¹² Zna se međutim da su Šibenčani imali male brodove kojima su održavali veze s otocima i obližnjim primorskim mjestima ili ribarili.¹³ U drugoj polovini XVIII st. neki su od njih pak vozili vlastitu ili tuđu trgovačku

⁸ U drugom su bili: Maria Vicenti, Tonin Furlani, Abram Lucena, Židov, Zaneto Balio, Angelo Beban, Venecijan, Nikola Vicenti, Iseppo Bognolo, Zaneto Bognolo, Dino Giota, iz Levanta, Marko Knežević, iz Knina, Ante Bulat, »Morlacco«, Nikola Lino, Krsto Suchiani, ortaci, oba Grigioni, Tonin Bonzio, Ventura Albergotti, iz Zadra, Todor Kupinović, »Morlacco«, i Filip Crisovian iz Levanta, a u trećem: Zorzi Parasco, Nikola Mergica iz Kosova kod Knina, Stojan Perić, Jakov Jurcanović, Francesco Marroti, Zuane Cologna Antonio Feste, Zorzi Kerković, Zuane Dobrić, Tonin Papalin, Michiel Triffoni, Petar Đurić, Katina Giadrov, Jerolim Clamis, Dimitri Condegiani, Michiel Bortazza, Tonin Antaco, Antonio Bosa, paron Zuane Paoletti iz Ancone i Adam Defman iz Zadra.

⁹ HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 116 — Licenze, 1.1—2.—Naime, prilikom svake promjene kneza-kapetana u gradu morala se obnavljati dozvola za vrijeme novoga, pa se to radilo svake treće godine, koliko je trajao mandat lokalnom predstavniku mletačke vlasti.

¹⁰ To su bile »boteghe alla Marina« (HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 108, poz. 1761, 1.6)

¹¹ Danica Božić-Bužančić, Dvije anagrafske tabele za područje Dalmacije iz druge polovice 18. stoljeća, *Arhivski vjesnik*, Zagreb 1968—1969, sv. XI—XII, tabele.

¹² Godine 1803. je Šibenik imao 24 broda različite veličine (Vjekoslav Maštrović, Brodarstvo Dalmacije u prvoj austrijskoj vladavini /1797—1806/, *Pomorski zbornik*, knj. 6, Zadar 1968, 552).

¹³ *Archivio di Stato /ASV/* u Veneciji, Inquisitori di Stato, busta 287 — »Dalmazia, Commercio attivo...«

robu po Dalmaciji.¹⁴ Slično je bilo i sa Skradinjanima koje susrećemo u Splitu, kamo su vozili raznu robu na svojim malim brodicama,¹⁵ kako to pokazuje jedan izvor iz 1787. godine.

Sigurno je brodarstvo ovih dvaju gradova bilo razvijenije negoli to pokazuju okrnjeni sačuvani dokumenti. To će, možda, pokazati novi podaci.

C) *Konzulati stranih država*. Kolika je bila trgovačka važnost Šibenika u drugoj polovini XVIII stoljeća najbolje pokazuje zanimanje stranih država da tamo uspostave svoje konzularne urede, kao koordinate njihovih trgovačkih poslova u ovom dijelu Dalmacije.

Prvo je, čini se, Napuljsko kraljevstvo tu otvorilo svoj vice-konzulat (1783), koji je inače potpadao pod ingerenciju generalnog konzula iste države u Veneciji.¹⁶ No, trgovačke veze Napuljskog kraljevstva s dalmatinskim lukama datiraju još od 1740. god., osobito sa Zadrom i Šibenikom. Iste godine je i Francuska ovdje postavila svog konzularnog predstavnika u osobi ovdašnjeg plemića i trgovca Nikole Bortoletija Zulattija.¹⁷

Nešto kasnije, 1786. godine, odredio je vice-konzul Papinske države u Zadru Michele Neri za svog pomoćnika u Šibeniku Paola Bionija iz Splita, kada je po čitavoj pokrajini razapeo mrežu svojih suradnika.¹⁸ Vjerojatno je Bioni na toj dužnosti ostao sve do 1794. god. kada je to konzularno predstavništvo podignuto na rang vicekonzulata, pošto je prethodno i Neri unaprijeđen. Tada je na tu dužnost bio postavljen Riječanin Franjo Dešković,¹⁹ inače dotle trgovac-brodar na relaciji Rijeka—Dalmacija.

Godine 1789. je konzul carske Rusije u Dalmaciji, Antonije Paladochis, uz pristanak carice Katarine, ovdje za svog suradnika postavio posjednika Ivana Crnicu.²⁰ Međutim, to se pokazalo nepotrebnim jer tada Dalmacija s Rusijom nije ni uspostavila nikakve trgovačke veze, nego su one bile ograničene samo na stanovite diplomatske odnose.

Premda susjed Dalmacije, Austrija je ovdje posljednja uspostavila svoju konzularno-trgovačku službu. Istina, ona je već prije u Zadru imala svog

¹⁴ Najviše se spominje Antun Periša, koji je vozio robu čak u Veneciju, a neki su brodarili uz obalu pokrajina — Luka Maleta, Zuane Bratić, Nico Sincara, Luka Rocco (HAZd, Arhiv Makarske, svež. 79 — Licenze d'Estrazion, 1.9; Arhiv Splita, kutija 615, sveščić 966, 1.105, 114—116).

¹⁵ HAZd, Arhiv Splita, kut. 615, sveš. 966, 1.105—113, 123. — Tu se spominju Stjepan Sostra, Šimun Bianchini, Antun Pulanov, Zvane Livić, Marko Omilić i Zorzi Petković. Pored njih je paron Vasilj Tomašević iz Skradina 1773. god. razvozio svojim brodom makarsku trgovačku robu po pokrajini (HAZd, Arhiv Makarske, svež. 79 — Licenze d'Estrazion, 1.12).

¹⁶ Ruggiero Romano, *Le Commerce du Royaume de Naples avec la France et les pays de l'Adriatique au XVIII siècle*, Paris 1951, 89.

¹⁷ HAZd, Spisi generalnog providura Angela Diedo /1790—1792/, svež. II, poz. 1, br. 69; Dukale i terminacije, knj. VI, list 149; Sime Peričić, Strani konzularni predstavnici u Dalmaciji za vrijeme mletačke, prve austrijske i francuske uprave, *Naše more*, Dubrovnik 1967, br. 3—4, str. 80. — Ovaj je od 1789. god. mogao samostalno postavljati svoje pomoćnike. Na toj dužnosti ostao je sve do svoje smrti 1797. god., kada je u nastalim nemirima ubijen zajedno sa ženom.

¹⁸ HAZd, Rukopis br. 76 — Ispisi fra Dane Zeca, sv. VII, str. 507.

¹⁹ Š. Peričić, n. dj. 80.

²⁰ HAZd, Spisi Centralnog inspektorata policije u Zadru, 1806, svež. II, br. 955

konzula za čitavu pokrajinu, ali je u Šibeniku, čini se, tek 1791. god. osnovala svoj vicekonzulat; dužnost vicekonzula obavljao je neki Giacomo Marin,²¹ vjerojatno rođeni Mlečanin. Tri godine kasnije zamijenio ga je na toj dužnosti Francesco Colazzo iz Rijeke, koji ju je obavljao sve do propasti Mletačke Republike.²² Možda je pak Austrija ovdje imala i prije svog konzularnog predstavnika jer je već od sredine toga stoljeća, kako ćemo vidjeti, na Šibensko područje dolazilo dosta njezinih djelatnika, koji su se bavili brodarstvom ili samo trgovačkom djelatnošću.

D) *Pomorska trgovina grada*. Kako ćemo dalje vidjeti, Šibenik je tijekom XVIII stoljeća vodio pomorsku trgovinu s čitavim jadranskim bazenom, pa čak i dalje, no vrlo rijetko.

Na gotovo svu robu koju su ovdašnji trgovci prodavali po pokrajini ili drugdje plaćala se izlazna carina.²³ Samo su neki proizvodi, kao na primjer vino, bili oslobođeni od toga tereta.²⁴ To je i bio jedan od razloga što ta razmjena tada nije bila još veća.

Da bi tadašnja trgovina Šibenika bila što preglednija, bit će obrađen svaki od pravaca izvoza posebno; započet ćemo s unutarnjom, pokrajinskom trgovinom.

d) *1. Mletačka Dalmacija*. Šibenik je nudio na prodaju proizvode vlastite prerade,²⁵ obližnje poljoprivrede, ribolova, a isto tako je preko njega odlazio velik tranzit. Naime, Šibenik je u svoja skladišta primao velike količine žita iz bližeg zaleđa, graničnog područja Bosne, a osobito sirovina iz dubokog turskog zaleđa. To je i bio razlog što je šibenski knez-kapetan pred kraj Republike tvrdio da je trgovačka djelatnost Šibenika u prethodnom vremenu cvjetala i da se on može smatrati skladištem svih otoka Mletačke Dalmacije.²⁶

²¹ HAZd, Spisi gen. prov. Angela Mema /1787—1789/, knj. 1.91

²² HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 117, poz. 1791.

²³ Nameti na izvezenu i uvezenu trgovačku robu ubirali su se nešto urednije tek od početka XVIII st., ali ni tada to nije, čini se, bilo sasvim određeno i konstantno pobirano, osobito kada se radilo o stranim trgovcima. Visina dacija na pojedinu robu se mijenjala tijekom toga stoljeća. Na njegovu početku plaćalo se na izvezenu mjeru sira 1 liru i 4 solda, mjeru vune isto, mjeru pegole 14 soldi, jedan moco međa 1 liru, isto za jedan moco ulja, 100 libri voska 4 lire, a isto tako i 100 libri loja; ulazne carine su bile manje (*Naučna biblioteka u Zadru*, Rukopis br. 197; dalje: NBZ). Na svaku šib. kvartu pšenice plaćala se carina od 1/2 lire, 1 kvartu kukuruza 1/4 lire, 100 libri katrana 1 lira (*HAZd*, Spisi šibenske općine, svež. 96, poz. 1769; poz. 1770, svež. 97, poz. 1770). Sakupljanje dacija nije donosilo korist gradu; tako je od sakupljenog novca za četiri mjeseca 1776. god., sume od 5.569 lira, samo 1.454 ostalo gradu, a ostalo funkcionerima grada osobno (NBZ, Rukopis br. 197).

²⁴ Giuseppe Sabalich, *La Dalmazia nei commerci della Serenissima*, Zadar 1907, 31. — Međutim, nije uvijek bilo tako; ponekad se prodaja ovdašnjeg vina carinila i onda kada se prodavalo po samoj pokrajini.

²⁵ Već je u prvoj polovini XVIII st. prerada voska i loja u Šibeniku bila vrlo važna privredna grana grada, jer su bile organizirane i mnoge radionice za tu djelatnost, tako zvane »fabriche« (K. Stošić, *Povijest Šibenika*, rukopis u Muzeju grada Šibenika, III/10).

²⁶ ASV, Inquisitori di Stato, b. 53, br. 915, izvj. istog od 10. IV 1790. — On kaže da je šibenska trgovina bila »si florido nei deccorsi tempi, che Sebenico si poteva considerare il Magazzino delle suddite Isole della Dalmazia e Quarner«.

Tada su pak brojne razbojničke grupe osujećivale intenzivnije kontakte s Bosnom, pa je dalmatinsko stanovništvo bilo gladno. Turske karavane su, naime, dopremale u Šibenik i Skradin još od sredine XVIII stoljeća velike količine razne trgovačke robe,²⁷ koja se onda prodavala ovdje ili tranzitirala dalje po jadranskom bazenu.

Dakako, Šibenik je najintenzivnije trgovao s otocima svoje regije, jer su tu bili potrebni mnogi prehrambeni artikli. To je bila sitna trgovina, obavljena malim brodicama.²⁸ Nešto značajnija bila je kupoprodaja maslina i ulja, koja je donosila priličnu dobit šibenskim nakupcima, jer se često radilo o doista velikim količinama tih proizvoda;²⁹ to osobito vrijedi za veze s otocima Zlari-
nom i Murterom.

Glavno sredstvo šibenske trgovine s ostalim dijelom Mletačke Dalmacije svakako je bilo žito. Taj poljoprivredni proizvod bio je konjunkturan na gotovo svim otocima spomenutog područja, a isto tako i u nekim primorskim regijama (Trogir, Zadar). Najveći dio toga žita odlazio je na splitske i kvarnerske otoke. Tako u prvoj polovini toga stoljeća tamo godišnje odlaze na stotine kvarti pšenice,³⁰ ječma i raznog drugog žita »per uso e beneficio di questi abitanti«,³¹ kako je rečeno u izdanim dozvolama. Kasnije, tijekom druge polovine stoljeća, osobito za izrazito nerodnih godina, tamo su ponekad odlazile i tisuće kvarti raznih žitarica,³² bilo preko ovdašnjih trgovaca na veliko ili iz državnih skladišta desetine. Takvi podaci rječito govore da je točna spomenuta konstatacija šibenskog kneza-kapetana.

Od drugih prehrambenih artikala Šibenik je ponekad ostalaj pokrajini stavljao na raspolaganje male količine ulja, valjda samo onda kada u pojedinim regijama nije bilo dovoljno toga proizvoda, za potrebe prehrane tamošnjeg stanovništva. U prvoj polovini stoljeća ponekad su čak Split i Brač znali

²⁷ ASV, Collegio V, Relazioni ambascatori, b. 70 — »Progetti e ricordi del Sig Antonio Giusti...«, 64.

²⁸ ASV, Inquisitori di Stato, b. 287 — »Dalmazia, Commercio Attivo e Passivo dela sue Piazze«. — Godine 1772. nalazimo u Makarskoj Šibenčanina Stefana Trifonija koji se tamo bavio trgovinom (HAZd, Arhiv Makarske, svež. 79 — Licenze d'Estrazion, 1.22, 26). Krajem slijedeće godine još su dvojica njegovih ranijih sugrađana — Dimitrije Borović i Grgur Šarić — dobili dozvolu od tamošnje vlasti za držanje dućana (isto. 1.90).

²⁹ Neki šibenski trgovci bavili su se preprodajom ulja više od ostalih, pa bi se moglo reći da im je to bila specijalnost. Godine 1772. to su bili: Ilija Milković, Giuseppe Schelini, Andrija Trdina, Antun Periša, Domenico Fontana, Josip Dešković, Zvane Bagnolo, Luka Skroza, Domenico Saravat, Antun Bulat, Andrea Bagnolo, Petar Bonin i Constantino Gabo. Oni su se nazivali »feriere o sia mercante di oglio« (HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 99, poz. 1772, 1.3—4).

³⁰ Šibenska kvarta je zapremala 35,347 litara (Bruno Ungarov, Stare mjere u Dalmaciji, *Geodetski list*, Zagreb 1951, br. 10—12, 229).

³¹ HAZd, Spisi šibenske općine svež. 74 — Licenze, poz. 1732—1734. — Nepotpuni podaci pokazuju da je od 1732. do 1734. god., dakle za tri godine, odavle na splitske otoke otpremljeno 4.324, a na kvarnerske preko 3.500 kvarti raznih žitarica. Sigurno su prave količine bile mnogo veće.

³² HAZd, Arhiv Korčule, svež. 766, 1.40. — Događalo se da su upravljači nekih dalmatinskih gradova ovamo slali lađe osobno po žito kako je to u jesen 1774. god. učinio hvarski knez, kupivši 200 kvarti pšenice (HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 65, poz. 1774).

apsorbirati stanovite količine ulja iz Šibenika, a u drugoj polovini to su činili najviše stanovnici kvarnerskih otoka.³³ Trgovina tim artiklom u pokrajini bila je moguća samo uz prethodnu pismenu suglasnost lokalnih vlasti, jer se inače smatrala krijumčarenjem. No tu se stvarno radilo o malim količinama, što nije bilo osobito značajno za šibensku trgovinu. Slično je bilo i s prodajom šibenskog vina po pokrajini, osobito u Zadru i Pagu; začudo, na promet tim proizvodom plaćala se carina, premda je drukčije bilo određeno još 1733. godine.

Sačuvani izvori pokazuju da je od sirovina, dobivenih u prvom redu iz Bosne, na dalmatinske otoke odlazilo odavde najviše katrana i sirovog željeza. To je razumljivo kada se zna da su upravo Korčula i Lošinj njegovali brodogradnju, pa su im te sirovine bile potrebne za izradu brodova. To se odnosi u prvom redu na drugu polovinu XVIII stoljeća,³⁴ ali je i kasnije nastavljen izvoz tih sirovina u ta mjesta.

d) 2. *Boka kotorska*. Potrebno je odmah istaknuti tadašnje česte pomorsko-trgovačke veze šibenske regije s Bokom kotorskom, učestalije negoli, recimo, s Makarskim primorjem, koje joj je bilo bliže.

Naime, nekolicina Bokelja je u prvoj polovini XVIII st. prevozila raznu robu šibenskih trgovaca, uglavnom u Veneciju,³⁵ što su po svoj prilici činili samo uzgredno i tako iskorištavali još jednu priliku za zaradu. Ipak, važniji od toga je izvoz nekih prehrambenih artikala (žito, vino) i katrana iz Šibenika u Boku, što su opet vozili tamo sami bokeljski pomorci. Tako je 1736. god. tamo izvezeno 80 barila vina,³⁶ a početkom 1745. god. je u Kotor izvezeno 50 koza za klanje (paron F. Kuzinov) i nešto malo vina i rakije sa šibenskih otoka.³⁷ Desetak godina kasnije su paroni Trifun Čepolić iz Stoliva i Krsto Miljević iz Kotora odavle povezli kući nepoznate količine žita i katrana.³⁸

U drugoj polovini XVIII stoljeća bokeljski pomorci ovamo svraćaju na povratku iz Venecije ili drugih luka sjevernog Jadrana, poslije obavljenih putovanja iz Levanta. Ovdje oni kupuju razne vrste žitarica za vlastite potrebe, kada je u Boki bila slaba ljetina.³⁹ Među tim brodarima-kupcima nalazili su se pomorci iz Stoliva Tomo Mičević i Trifun Ivanić, dok je njihov mještanin Tomo Franetović 1771. god. prevezio ovdašnje žito u Mletačku Istru i Veneciju.⁴⁰ Ovaj posljednji sigurno nije jedini Bokelj koji je tada obavljao

³³ HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 82, poz. 1772; 91 — Licenze 1.6, 36; svež. 98, poz. 1745, br. 77; svež. 99, poz. 1773, 1.5

³⁴ U prvoj polovini toga stoljeća nešto značajniji primjer zabilježen je početkom 1745. god. kada je paron Francesco Bianchi povezao na kvarnerske otoke odjednom 100 mijara katrana /oko 47.000/ kg (HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 98 — Licenze, 1.38).

³⁵ HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 108 — Licenze, 1.17. — Zabilježeni su paroni Matija Mikonić iz Stoliva i nešto kasnije Petar Janošević iz Dobrote, koji je vozio velikim trabakulom.

³⁶ Isto, svež. 91 — Licenze, 1.5. — Na 31. VIII 1770. god. je paron Andrija Sudo /?/ iz Kotora povezao 50 barila vina (HAZd, Spisi šib. općine, svež. 116 — Licenze, 1.34).

³⁷ HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 98 — Licenze, br. 32

³⁸ Isto, svež. 72, poz. 1762, 1.2; svež. 106, poz. 1757, 1.2

³⁹ Isto, svež. 96, poz. 1769; svež. 97 — Licenze 1770; svež. 108 — Licenze, 1.25; svež. 116 — Licenze, 1.6, 8—9, 11—12, 25, 27—29, 37—39

⁴⁰ Isto, svež. 116 — Licenze, 1.11, 39

ulogu prevoznika šibenske trgovačke robe: vjerojatno ih je bilo još, ali oštećeni izvori ne pružaju o tome više podataka.

Ovdašnji izvoz katrana u Boku bio je, kako se čini, vrlo čest i velik. Izvori pružaju podatke o tome samo za vrijeme oko 1770. god.⁴¹ Vjerojatno je samo dio te sirovine ostajao u Boki, a ostatak se dalje prodavao, jer se zna da je upravo katran ta regija nudila vanjskom tržištu. Evo nepotpunih podataka o izvozu žita i katrana u Boku za jedno kratko razdoblje. Vidi se da je osobito mnogo katrana izvezeno 1770. god., što bi moglo značiti da je bio namijenjen preprodaji ili da su zatajili drugi pravci njegova priljeva na to područje.

razdoblje	žito kvarte	katran
1763.	525	
VII—IX 1769.	1.268	800 libri ⁴² 4 mijara ⁴³
V—X 1770.	2.596	51.990 libri 18 mijara
I—III 1771.	2.206	5.600 libri

Bokelji nisu međutim ovdje samo kupovali neku robu, nego su je i prodavali. Tako je poznat slučaj iz 1766. god. kada je tamošnji trgovac Luka Vušković dobio dozvolu od šibenskog kneza-kapetana da može po njegovu čitavom području nesmetano prodavati volovske kože.⁴⁴ Ne vjerujemo da je to bio usamljen slučaj u XVIII st., jer je poznato da su tada Bokelji po Dalmaciji prodavali poluproizvode, prerađevine vlastite prerade kože.⁴⁵ Jamačno Šibenik nije ostao jedini dalmatinski grad u koji su dolazili prije i kasnije s takvom robom.

d) 3. *Venecija*. Naravno, Šibenik je odavno održavao trgovačke kontakte i izvan granica pokrajine, najintenzivnije upravo s glavnim gradom Mletačke Republike — Venecijom. Tamo je izvožena raznovrsna roba, bilo domaća, bilo tranzitna, kao i roba bosansko-hercegovačke provenijencije. Radilo se najviše o onim prehrambenim artiklima kojima je često oskudijevao glavni grad,⁴⁶

⁴¹ Isto, svež. 116 — Licenze, 1.9, 27—29, 31, 41—42; svež. 97 — Licenze, poz. 1770. — Spominju se brodari Luka Musić iz Kotora i Zvane Milošević iz Prčnja.

⁴² Vjerojatno je to velika venecijanska libra, koja je iznosila 0.476 kg (B. Ungarov, c. d. str. 231).

⁴³ Mijar = 1.000 libri odnosno 476 kilograma.

⁴⁴ HAZD, Spisi šibenske općine, svež. 106 — Licenze, poz. 1766, 1.19

⁴⁵ Niko Luković, Privreda Boke kotorske krajem XVIII i početkom XIX vijeka u vezi s pomorstvom, *Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru*, 1955, god. III, str. 90

⁴⁶ Pred kraj Republike je i preko šibenske luke, samo povremeno, izvožena u Veneciju bosanska stoka za klanje, kako bi se rasteretila zadarska skela (HAZD, Spisi gen. prov. Alvise Marina /1793—1795/, svež. III, poz. 1, br. 47; ASV, Provveditori da terra e da mar, f. 662, izv. gen. prov. Andrea Querinija od 24. VI 1796).

kao i sirovinama potrebnim venecijanskoj prerađivačkoj industriji — katranu, sirovom željezu, bakru i drugom.

Prema onome što nam pružaju sačuvani izvori u prvoj polovini XVIII st. odavle se, točnije s otokâ šibenskog arhipelaga, tamo najviše izvozila crna, soljena maslina (olive nere). Ponekad su to bile doista velike pošiljke, 8—10 mijara odnosno 4.500—5.000 kg toga proizvoda. Taj se proizvod većim dijelom trošio u samoj Veneciji, a ostatak se prodavao u Njemačkoj i drugdje u Evropi.⁴⁷ Godišnje količine izvoza toga artikla tada su u prosjeku iznosile, kako to pokazuju samo sačuvani izvori, više od 50.000 kilograma, ali je u drugoj polovini XVIII stoljeća ta količina splasnula jer se preferirao uvoz ulja u glavni grad.

Naime, izvori iz prve polovine XVIII st. spominju manje količine i rijetke slučajeve izvoza ovdašnjeg ulja u Veneciju, koji je proizvod tamo bio vrlo tražen. Tek kasnije, kada su vlasti nastojale pokrajinske viškove toga dalmatinskog proizvoda kanalizirati isključivo u glavni grad Republike, izvozne količine postaju mnogo zamašnije. No ni o tome nemamo potpunih podataka, ali i oni kojima raspoložemo pokazuju izvanredan porast izvoza ovdašnjeg ulja tamo. Mletačke su vlasti znale da upravo šibensko područje, otopno i primorsko, obiluje maslinama i da tamošnji viškovi često odlaze potajno izvan granica pokrajine i države, najviše na suprotnu obalu Jadrana, pa su stalnim naredbama nastojale osujetiti daljnje krijumčarenje i istodobno unaprijediti kulturu te voćke baš na ovom terenu.⁴⁸ Međutim, takvim se nastojanjima suprotstavila sama priroda, jer je, naime, u zimu 1782. god. šibenske maslinjake gotovo u cijelosti uništio jak mraz, pa otada nije bilo dovoljno ulja ni za podmirivanje ovdašnjih potreba, a kamoli za prodaju.⁴⁹ Ipak, obnova maslinjaka je s vremenom izvršena, ali je za to bilo potrebno mnogo truda i vremena.

Prodajom ulja u Šibeniku se bavilo nekoliko trgovaca, kojima je to, čini se, bila specijalnost.⁵⁰ Od seljaka ili posrednika nabavljali su potrebne količine ulja, a onda ga slali preko domaćih, istarskih i mletačkih brodara venecijanskim

Međutim, o takvoj djelatnosti izvori ne daju nikakve brojčane podatke. Treba reći da je šibenska skela i ranije obavljala tu ulogu, ali je onda bila dugo zaboravljena jer su preferirane zadarska i splitska skela (NBZ, Rukopis br. 197).

⁴⁷ Josef Kulischer, *Opća ekonomska povijest*, Zagreb 1957, knj. II, 225.

⁴⁸ HAZd, *Spisi šibenske općine*, svež. 65, poz. 1775. — Tada je mletačka vlada tražila od šibenskog kneza-kapetana da poradi na unapređenju maslinarstva u tom kraju.

⁴⁹ ASV, *Provveditori sopra Oglia*, b. 70, izvj. kneza-kapetana Francesca Bragadina od 27. X 1785.

⁵⁰ Pored navedenih u bilješci 29. kasnije se kao prodavači ulja javljaju, braća Galbiani, Bortolo Soldati, Frane Pelegrini, Sabastian Mattiazzi, Giuseppe Cateilini, Antun Poleti Kapišić, Antun Koludrović, Paolo Bioni, Luka Jadrijević, Mate Mudronja, Jakov Tersanović, Mate Bratić (HAZd, *Spisi šibenske općine*, svež. 89, poz. 1774, 1.1—4), te još Nikola Tomaseo, Marko Bonačić, plemić Kažimir Teodosin, rođ. Košević, Gašpar Tavelić, Antonio Furlani, plemić Nikola Bortoletti Zulatti pl. Vicko de Dominis, pl. Giacinto Soppe Papali, pl. Draganić-Vrančić, Giacomo Gelpi, Špiro Tavelić, Zvane Giadrov i Domeniko Fontana (Isto, svež. 89, poz. 1775/76, 1.7; poz. 1776/77, 1.3, 6—7). Kasnije je sigurno taj broj opao jer je bilo i mnogo manje uroda masline. Spomenuti plemići su vjerojatno prodavali viškove ulja koje su dobivali na račun dominikala od strane kolona.

trgovcima koji su se bavili samo prodajom toga artikla u glavnom gradu.⁵¹ Kako smo već rekli, te su količine u prvoj polovini XVIII stoljeća bile doista malene, jer je odavde u Veneciju odlazila velika količina soljene masline, a ne završni proizvod maslinarstva. Prema nepotpunim podacima izvezeno je 1745. god. tamo samo 630 barila ulja,⁵² a prije, čini se, još manje. Treća četvrtina XVIII st. doživjela je vrhunac izvoza ulja u Veneciju; čak i nepotpuni podaci pokazuju da se u to vrijeme tamo slalo više od 1.500 barila toga proizvoda godišnje.⁵³ Može se slobodno reći da je Šibenik držao primat u tome među dalmatinskim gradovima, bar prema onome što nam kazuju sačuvani arhivski izvori. No, kako je rečeno, 1782. je daljnji razvoj osujetio mraz koji je teško pogodio maslinarstvo šibenskog područja. Istina, ono je i dalje postojalo, ali u skromnu opsegu, do pada Republike; otada su (od 1783) jedino šibenski plemići i neke crkvene ustanove prodavali mletačkim trgovcima one viškove ulja koje su dobivali od podavanja obrađivača svoje zemlje.⁵⁴ Tu se radilo o doista malim količinama ulja, pa to više nije znatno utjecalo na šibensku trgovinu.

Šibensko je područje ponekad raspolagalo viškovima žita, poslije rijetkih obilatih ljetina, pa ih je u takvim povoljnim prilikama dostavljalo glavnom gradu za njegovu opskrbu. Krnji nam podaci govore da je u četvrtom desetljeću XVIII st. tamo odlazilo mnogo žita koje je bilo »nato e raccolto in questo territorio«.⁵⁵ Bilo je tu sigurno i nešto bosanskoga žita. Tako je, koliko se zna, 1732. god. u Veneciju izvezeno 800 mlet. stara⁵⁶ i 1.290 šib. kvarti; 1733. god. 1.200 stara samo pšenice, a 1734. čak 3.280 mlet. stara raznog žita,⁵⁷ što je tamo otpravljano na izričitu zapovijed generalnoga providura pokrajine. Kasnije se to radilo vrlo rijetko, jer su bile učestale slabe ljetine; ono što je pak slano nije bilo od većeg značenja za ovdašnju trgovinu. Nasuprot tome, mletačka je vlada u iznimnim slučajevima opće nerodice Dalmaciji slala kao pomoć stanovite količine žita, kako bi se nekako prebrodila nastala kriza gladi u pokrajini. Pri tome je i Šibenik bio obdarivan takvom pomoći,⁵⁸ čak u nekoliko navrata u drugoj polovini XVIII stoljeća.

⁵¹ Brodari su bili prema ugovoru dužni tim trgovcima jamčiti isporuku ulja na određite. Ako je iz bilo kojeg razloga ulje nastradalo /di diffetto/, brodari su morali nadoknaditi propalo ulje po cijeni od 12 do 15 i više lira po barilu (*HAZd*, Spisi šibenske općine, svež. 89, poz. 1774, 1.2; svež. 96, poz. 1783, br. 13—15).

⁵² *HAZd*, Spisi šibenske općine, svež. 98, poz. 1745.

⁵³ Ponekad se jednim brodom, venecijanskim, istarskim ili domaćim, vozilo i preko 100 barila toga proizvoda, osobito 1774. godine (*ASV*, Provveditori sopra Oglii, b. 68, Šibenik 21. IV 1774; *HAZd*, Spisi šibenske općine, svež. 112, poz. 1774).

⁵⁴ *HAZd*, Spisi šibenske općine, svež. 112, poz. 1774; svež. 96, poz. 1783

⁵⁵ Isto, svež. 98 — Licenze, 1.19

⁵⁶ Mletački star je iznosio 83,317 litara.

⁵⁷ *HAZd*, Spisi šibenske općine, svež. 74, poz. 1734.

⁵⁸ Tako je samo 1795. god. Šibeniku dostavljeno 3.100 mlet. stara raznog žita kao ispomoć (*ASV*, Provveditori alle biave, svež. 83 — Registro tratte per l'Istria, Dalmazia e Terra Ferma, str. 11 i 13). Nekada su građani Šibenika reklamirali kod vlasti, odnosno zahtijevali obustavu prodaje žita izvan pokrajine, kako je to bilo i nerodne 1793. godine (*ASV*, Inquisitori di Stato, b. 285, Šibenik, 13. V 1793).

Venecija je tada također za potrebe svoje manufakturno-industrijske prerade uvozila velike količine raznih sirovina koje su bilo domaćeg, bilo turskog podrijetla, prethodno dospjele u šibenska skladišta. Tako je od samog početka stoljeća u Veneciju upućivana prilična količina voska i voštanica, koje je inače proizvodila šibenska prerada, visoko razvijena upravo u tom stoljeću.⁵⁹ Moglo bi se reći da gotovo nijedan transport ovdašnje robe za glavni grad tada nije bio bez voska i voštanica, koje su bile pakirane u kutijama neodređene težine, pa stoga nije moguće odrediti ni približnu količinu izvezenog loja i voska u tom pravcu. Slično je bivalo i s otpremom seljačkog grubog sukna, raše, i s kožama, jer su izvožene često, ali označavane samo kalatrima i fagotima. Kao tranzitna trgovačka roba ovuda je pak prema glavnom gradu Republike na lagunama prolazila velika količina katrana, sirovog željeza, starog bakra i kože što je svakako donosilo veliku dobit i šibenskim trgovcima ako su djelovali kao posrednici. Često se radilo o doista velikim količinama, što potvrđuje našu konstataciju, osim ako ovdašnji tadašnji trgovci nisu imali dovoljno trgovačkog smisla.

Isto je tako izvoz vune bio osobito velik. Sigurno se tu u prvom redu radilo o domaćoj robi jer se zna da je tada šibensko kopneno područje posebno njegovalo uzgoj ovaca.⁶⁰ Najveći dio ove sirovine odlazio je u glavni grad Republike, ali je bilo slučajeva kada se vuna izvozila i u neka druga mjesta talijanskog dijela Venecije. Naime, ponekad je ona izvožena u Udine, Friuli ili drugdje na mletačku Terafermu,⁶¹ opet za potrebe tamošnje tekstilne prerade. Iz sačuvanih podataka je vidljivo da se radilo o dosta velikim godišnjim količinama, čak na desetine tisuća oka.

Potrebno je spomenuti još neke vrste trgovačke robe koje je Šibenik tada prodavao Veneciji. Tu se radilo o malim količinama ružmarinova ulja (quinta essenza di Rosmarin, aqua della Regina),⁶² meda⁶³ i koralja. Od ovih je opet najvažniji bio koralj. Naime, od 1754. god. je šibenska obitelj Galbiani dobila ekskluzivno pravo lova koralja na istočnoj obali Jadranskoga mora, pod uvjetom da svu uhvaćenu količinu dostavlja glavnom gradu za tamošnju preradu,⁶⁴ premda je bilo organizirano ekipno vađenje koralja na ovom području, te su količine bile razmjerno malene, dva-tri sanduka godišnje.⁶⁵ Kako su cijenu toj robi određivali venecijanski trgovci prema svom nahođenju, to je dobit spomenute obitelji stvarno bila malena.

Nije Venecija samo uvozila ovdašnju trgovačku robu, nego je također izvozila ovamo neke prehrambene artikle i različitu manufakturnu robu.

⁵⁹ Stošić, Povijest Šibenika, rukopis u Muzeju grada Šibenika.

⁶⁰ G. Novak, Poljoprivreda na dalmatinskom primorju i otocima u XVIII stoljeću, *Starine JAZU*, knj. 51, Zagreb 1962, str. 62

⁶¹ *HAZd*, Spisi šibenske općine, svež. 98 — Licenze, br. 71; svež. 108, poz. 1761, e. 7

⁶² Isto, svež. 74, poz. 1732/1734; svež. 89 — Licenze, br. 56

⁶³ Tako je npr. krajem 1733. god. poslano u Veneciju 5 barila (*HAZd*, Spisi šibenske općine, svež. 74, poz. 1733), a 1744. odjednom 4 barila i 1.300 libri toga proizvoda (isto, svež. 98 — Licenze, br. 21—22, 26).

⁶⁴ *HAZd*, Spisi šibenske općine, svež. 108 — Licenze, 1,23

⁶⁵ *HAZd*, Spisi šibenske općine, svež. 108 — Licenze, 1,5. — Taj je izvoz uživao potpunu slobodu, jer se radilo o vrlo važnoj sirovini.

Dijelom je ta roba ovamo dospijevala pomoću venecijanskih i istarskih brodara, a dijelom nabavljana od šibenskih trgovaca na licu mjesta. Od manufakturne robe bilo je tu odjeće, obuće, pribora za jelo, staklarije, željezarije, platna i sličnog, a od prehrambenih artikala najčešće je to bila riža,⁶⁶ ali je bilo još tjestenine i drugog. Te su artikle ovamo dopremali isključivo istarski brodari i brodari glavnog grada, a bili su namijenjeni gradskom življu i stanovništvu okolnih sela, ako su ih mogli kupiti.

d) 4. *Mletačka Istra*. U XVIII st. Mletačka je Istra bila razmjerno velik potrošač mnoge šibenske robe. Na prvo mjesto dolazi žito, jer je taj mletački prekomorski posjed, izgleda, često oskudijevao kruhom. No nije uvijek tamo odlazilo samo dalmatinsko žito, nego se često događalo da je ono bilo iz susjedne Bosne (formento forestier).⁶⁷ Djelomični, okrnjeni podaci pokazuju da je u četvrtom desetljeću XVIII stoljeća Mletačka Istra odavde dobivala mnogo žita. Tako je 1733. god. tamo izvezeno, koliko se zna, više od 5.500 šibenskih kvarti raznog žita.⁶⁸ Kasnije je pak taj izvoz povećavan; u listopadu i studenom 1736. god. otpremljeno je tamo 3.680 mletačkih stara, a kroz čitavu 1745. čak 11.000 stara.⁶⁹ Godine 1769. izvoz ovdašnjeg žita u te krajeve dostigao je vrhunac, više od 13.000 stara jer je te godine ovdje bila obilata ljetina.⁷⁰ Treba kazati da su to žito odvozili najčešće istarski brodari, koji su u tu svrhu znali sklapati ugovore s nekim šibenskim trgovcima žitom;⁷¹ vrlo rijetko su to činili domaći ili austrijski brodari.

Pored toga iz Šibenika se u to vrijeme u Mletačku Istru izvozila prilična količina bosanskog ili domaćeg katrana, sirovog željeza, vune, smokava, vina i drugog. To se odnosi u prvom redu na drugu polovinu XVIII stoljeća, kada su brodarsko-trgovački odnosi između dvaju mletačkih posjeda na istočnoj obali Jadrana, bili mnogo intenzivniji nego ranije. Fragmentarni podaci ne dopuštaju potanje usporedbe i prezentiranje konkretnih podataka, koji bi zorno potvrđivali iznesene konstatacije.

Mletačka Istra je pak Šibeniku davala jedan vrlo važan prehrambeni artikal — sol, koliko za potrebe domaćeg življa toliko i za trgovačku razmjenu s Bosnom. Naime, dalmatinske solane, zajedno sa šibenskim, nisu proizvodile dovoljno soli za vlastite potrebe, a kamoli za izvoz u duboko kopneno zaleđe. To je ponekad bio razlog što su Skradin i Šibenik dugo ostajali bez dovoljnih količina žita i stoke za klanje, jer turske karavane ovamo nisu stizale kada su tamošnji trgovci znali da nemaju što trampiti. Takvi su slučajevi posebno

⁶⁶ HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 116 — Licenze, 1769, 1.23, 26. — Tako je npr. u proljeće 1771. god. tamo prispjelo čak 11 mijara /oko 5.200 kg/ toga artikla.

⁶⁷ HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 91 — Licenze, 1736, 1.1—2

⁶⁸ Isto, svež. 74, poz. 1732—1734.

⁶⁹ Isto, svež. 98 — Licenze, 1745.

⁷⁰ Isto, svež. 96 — Licenze, 1769.

⁷¹ Isto, svež. 75, poz. 1736. — Tada je došlo do spora zbog uvjeta ugovora. Samo je u ljeto te godine (1736) bilo izvezeno tamo 800 mletačkih stara raznog žita (HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 91 — Licenze, 1736, 1.5—6). Bilo je Rovinjana koji su u to vrijeme bili ovdje privremeno ili stalno nastanjeni, dapače su zabilježene smrti nekih od njih (HAZd, Matične knjige, br. 1279, 1.43).

pogađali šibensku trgovinu, jer je potražnja soli od turskih trgovaca bila mnogo veća od mogućnosti nabave ovdašnje gabele; to se događalo najviše u posljednjoj četvrtini XVIII stoljeća.⁷² Zato se manjak soli nastojao svakako nadoknaditi uvozom iz istarskih važnijih solana (Kopra, Pirana), koju su dovezili istarski ili dalmatinski brodari na svojim trabakulama, prikladnim za takav teret. Prethodno je trebalo za takvo poslovanje dobiti dopuštenje (mandat) od središnjih vlasti u Veneciji; tek poslije stjecanja takve licence mogla se tamo krcati sol za Dalmaciju, jer se inače to smatralo krijumčarenjem.⁷³ Dokumenti nam pokazuju samo nekoliko primjera dovoza istarske soli u šibensku gabelu; tako je Petar Jadrošić iz Premude svojim trabakulom 1745. god. dovezao ovamo 100 moca (mozza) crne, slabije soli (sal nero),⁷⁴ a slijedeće godine paron Antun Francesković iz Malog Lošinja 68 moca takve soli. Sol je primao od brodarar gabelijer (1745. god. Gašpar Jurović), koji se onda brinuo za njezino uskladištenje, raspačavanje i prodaju. Dakako, istarskom solju opskrbljivala se šibenska gabela sve do kraja mletačke ovdašnje uprave, pa i kasnije.

Treba reći i to da su istarski brodari ponekad u Šibenik dovozili stanovite količine riže, koju su vjerojatno nabavljali u Veneciji. To nije bilo stalno, niti se radilo o većim količinama, osim u pojedinim slučajevima, pa to i nije važno za tadašnji šibenski uvoz.

d) 5. *Hrvatsko primorje*. Tradicija trgovačkih veza između grada Šibenika i nekih luka Hrvatskog primorja potječe još iz XV stoljeća, kada su posebni razlozi prisilili Veneciju na takav ustupak ovom gradu.⁷⁵ Naravno, ti su kontakti nastavljeni i kasnije, osobito u XVIII stoljeću, stoljeću kasnog merkantilizma koji su njegovale i Mletačka Republika i Austrija. Tada su pak veze proširene i na drugi kolosijek — transportne usluge. Naime, pored trgovačkih veza, mnogi su austrijski podanici-brodovlasnici nudili i ostvarivali brodersko-prijevozne usluge šibenskim trgovcima, poslije uspješno obavljene prodaje one robe koju su dovezili na ovdašnje tržište.

Zanimljiva je činjenica da se pri tome najprije u XVIII st. susreće izvoz ovdašnje soli u luke Hrvatskog primorja. Naime, 1744. god. je odavde kući povezo paron Zorzi Brusinović 60 stara crne soli, a slijedeće godine je paron Andrija Borić povezo čak 136 stara bijele soli (sal bianco) za »stato austriaco«. Nešto kasnije, iste godine, izvezeno je u nekoliko navrata još 423 mlet. stara soli »per stato estero«, što se najvjerojatnije odnosilo upravo na Austriju, to

⁷² *Archivio di stato u Veneciji, Provveditori al sal, busta 184, Šibenik, 6. VI 1784.* — Naime, od 1766. god. je u Dalmaciji monopol prodaje soli imalo poslovno udruženje /Gabelle unite de Sali della Dalmazia/ čija su skladišta odnosno ispostave bile također u Šibeniku i Skradinu; u Šibeniku su skladišta i prodajna mjesta držali tamošnji trgovci Mazzoleni, Galbiani, Banovac, Teste, Dicerili, Giadrov i Rambeli (Isto, izv. od 2. V 1780).

⁷³ *HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 92, 1.9—10.* — Za ukrcaj tereta soli moralo se unaprijed platiti 2 lire po jednom mocu /mozzo/, te 7,8 lira za izdani mandat. Čini se da je jedan moco iznosio oko 13 mletačkih stara, kako to pokazuju navedeni podaci u izvoru.

⁷⁴ *HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 98, poz. 1745—1746*

⁷⁵ Šime Ljubčić, *Pregled hrvatske povijesti, Rijeka 1867, 341; Ivan Širola, Kulturne prilike Dalmacije na koncu XVIII stoljeća, Zagreb 1896, 40*

više što su je vozili njezini podanici.⁷⁶ Isto tako je slijedećih godina odavde izvožena prilična količina soli bez točne oznake odredišta, ali se može pretpostavljati da se i tu radilo o Hrvatskom primorju, jer je ono tada osjećalo najveću potrebu za uvozom toga artikla na čitavom Jadranu.

Već u prvoj polovini XVIII st. tamo se, također iz Šibenika, odvozilo žito, ali u malim količinama,⁷⁷ jer se u prvom redu radilo o privatnim potrebama pojedinih brodarka-trgovaca, a manje je bilo namijenjeno trgovini.⁷⁸ Jednako se izvozilo tamo i vino u malim količinama,⁷⁹ što je, kako ćemo vidjeti, uglavnom davalo šibensko otočje, a ne sam grad. Samo ponekad su te količine bile nešto veće, godišnje i preko 1.000 šib. kvarti žita, kao npr. 1770. god.⁸⁰ I žito i vino su najviše odvoženi u Karlobag i Senj, jer su to činili tamošnji brodari-trgovci poslije prodaje drva i drvnih prerađevina. Tamo su izvožene povremeno stanovite količine još nekih prehrambenih artikala — octa, rakije i ulja,⁸¹ ali to nije bilo od većeg značenja za šibenski izvoz.

Pored navedenih prehrambenih artikala, austrijski su podanici ovdje kupovali i neke sirovine. To su bili najviše sirovo željezo, katran i vuna,⁸² što je bilo u prvom redu namijenjeno vlastitim potrebama pojedinih brodarka. Jedino su možda ti proizvodi upotrebljavani u senjskoj brodogradnji. Vrlo rijetko su te količine bivale nešto zamašnije,⁸³ ali ni tada nisu bile velike u usporedbi s onim koje su slane u Veneciju.

Brodari Hrvatskog primorja prodavali su ovdje svoju robu odavno, ali su neki već tada ostajali u Šibeniku baveći se trgovinom. Tako su Bakrani Luka Rušić i Matija Polić još krajem XVII st. ovdje imali svoje dućane,⁸⁴ a već spomenuti Andrija Trdina iz Lovrana s ortacima prodavao je četrdesetak godina u svom dućanu riječko platno, grede, stolove i druge drvene prerađevine, kao i željezne čavle.⁸⁵ Pored ovih ovamo su često navraćali mnogi brodarka-trgovci, najviše iz Lovrana, Rijeke, Senja i Karlobaga, koji su dovozili na prodaju proizvode riječke prerađivačke industrije i obrađeno drvo — stolove, elemente za bačve, badnjeve, barila i drugo posuđe. Najviše su ipak dovozili tamošnje platno, osobito u prvoj polovini XVIII stoljeća.⁸⁶ Kasnije su to bile

⁷⁶ HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 98 — Licenze, br. 65, 70, 73, 110

⁷⁷ Isto, br. 54

⁷⁸ HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 108 — Licenze, 1.4

⁷⁹ Isto, 1.2, 16, 23

⁸⁰ HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 96 — Licenze, 1770; svež. 97 — Licenze, 1770—1771; svež. 102 — Licenze, 1.20—21

⁸¹ Isto, svež. 108 — Licenze, 1.2. — Treba naglasiti da su u Trstu prodavane ovdašnje suhe smokve, ponekad vrlo velike količine; tako je krajem 1733. god. tamo povezeno odjednom 9.640 kg toga poljoprivrednog proizvoda /isto, svež. 74, poz. 1733/.

⁸² HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 96 — Licenze, 1.19—20; 25—26, 31—36; svež. 97 — Licenze, 1770—1771; svež. 87 — Licenze, 1770.

⁸³ Tako je npr. 1770. god. odvezeno 5.217 oka sirovog željeza i preko 9.000 libri katrana.

⁸⁴ HAZd, Spisi šibenskog bilježnika Battiste Bologne /1691—1701/. svež. II 1.74—67

⁸⁵ HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 113, poz. 1765.

⁸⁶ Isto, svež. 74, poz. 1732—1734.

razne vrste platna, kožnata roba, a ponekad i voće — jabuke.⁸⁷ Senjani i Karlobažani ostali su isključivo pri dovozu već obrađenog drveta, kako je ostalo sve do propasti Republike.⁸⁸ Treba reći da su u drugoj polovini toga stoljeća ovamo dospijevali i brodari-trgovci Voloskog i Mošćenice, manjih brogarskih središta kvarnerskog bazena.

Nisu međutim svi austrijski podanici bili orijentirani jedino na trgovinu sa Šibenikom. Neki od njih bavili su se i prijevozom ovdašnje robe na sjeverni Jadran, osobito na kvarnerske otoke i luke Mletačke Istre. Naime, poslije prodaje robe oni nisu uvijek odlazili izravno u matične luke, nego su nastojali iskoristiti priliku i zaraditi nešto kao prijevoznici šibenske trgovačke robe, osobito žita. Sačuvani dokumenti pokazuju da se takva praksa održala kroz čitavo XVIII stoljeće.⁸⁹ Kontinuirano možemo pratiti takvu njihovu djelatnost tek od 1732. god. pa do osmog desetljeća toga stoljeća, koliko nam to dopuštaju sačuvani arhivski izvori.

Potrebno je reći i to da je bilo slučajeva kada su austrijski brodari odavle odlazili kući bez tereta.⁹⁰ To se događalo onda kada je ovaj grad-luka doživljavao trenutne krize, uvjetovane nedolaskom turskih karavana, osobito za vrijeme haranja kužnih bolesti. S druge strane postojala je i praksa uzajamnih novčarskih, kreditnih poslova. Spomenut ćemo primjer kada su braća Simonetti iz Rijeke posudila 1773. god. nekim Šibenčanima svotu od 25.800 lira.⁹¹ Slični su poslovi tada vođeni i s tršćanskim trgovcima i novčarima od kojih su dobivani krediti za kupovinu razne robe.⁹² To je očit dokaz razgranatih trgovačko-novčarskih poslova šibenskih trgovaca, njihove zainteresiranosti za širenje takve aktivnosti na sjevernom dijelu Jadrana.

e) *Papinska država*. Brodari-trgovci Papinske države, osobito oni iz Ancone, bili su ovdje gotovo svakidašnji gosti u drugoj polovini XVIII st. Oni su ovamo dovozili na prodaju velike količine bijelog i crvenog luka, te nešto voća, riže, bakalara i razne massarizie.⁹³ Vrlo rijetko dovozili su na prodaju i raznu robu od bijelog platna (bjankariju), te platnene stolnjake i rupčice.⁹⁴ Za prodaju sve te robe bila im je potrebna dozvola ovdašnjih vlasti, koja se morala obnavljati za svaku takvu priliku.

Kao i iz manjih mjesta šibenske primorske regije tako je i iz samog njezinog upravnog središta tijekom toga stoljeća odlazila razna roba u velikim

⁸⁷ Isto, svež. 108 — Licenze, 1.2—3,7

⁸⁸ Isto, svež. 96, poz. 1769; svež. 106, poz. 1766, 1.29

⁸⁹ Isto, svež. 72, poz. 1767, 1.1—2, 6; svež. 74, poz. 1732—1734; svež. 91 — Licenze, 1.2, 5; svež. 99 — Licenze, 1.23—27; svež. 99 — Licenze, 1.23—27; svež. 102 — Licenze, 1.15, 25—26, 29; svež. 108 — Licenze, 1.2—7; svež. 116 — Licenze, 1.2—5 1.7

⁹⁰ Istina, takvih je primjera bilo malo, ali ih je ipak bilo, premda je postojala takva živa trgovačka djelatnost.

⁹¹ HAZD, Spisi šibenske općine, vež. 96, poz. 1773.

⁹² Isto, svež. 87, poz. 1773.

⁹³ Isto, svež. 102 — Licenze, 1.16; svež. 108 — Licenze, svež. 116 — Licenze,

⁹⁴ Isto, svež. 72, poz. 1767, 1.1; svež. 108 — Licenze, 1.2—4, 7, 14, 23. — Nekada su tu robu ovamo dovozili brodari kvarnerskih otoka (Nikola Čolak, Navigazione marittima fra i porti dalmato-istriani e i porti pontifici alla fine del Settecento, *Studi veneziani*, vol. XI, Firenze 1969. 625, 599).

količinama. Takva konstatacija može se izvesti iz permanentnih dolazaka papinskih brodara u ovaj grad-luku. To se odnosilo u prvom redu na soljenu ribu⁹⁵ koja je najvećim dijelom odlazila u Anconu ili njezinu okolicu. Istina tu se nije radilo o bogzna kakvim količinama, ali se ipak iz toga vidi da su Šibenčani tu robu radije prodavali izvan države nego u njoj. Poslije akcije mletačkih vlasti da se soljena riba, pa i svježa, mora otpremati isključivo u glavni grad, ovdašnji viškovi soljene ribe odlaze tamo, ali ponekad bivaju krijumčareni na druga tržišta.

Pored soljene ribe, tek od sredine toga stoljeća u Papinsku se državu povremeno izvoze odavde prilične količine žitarica.⁹⁶ Isto tako se tada tamo izvozila i stanovita količina katrana,⁹⁷ brodarstvu prijeko potrebne sirovine. Evo nekih nepotpunih podataka, kako bi se barem djelomično vidjela dinamika izvoza šibenske robe u Papinsku državu. Na žalost, sačuvani dokumenti daju samo ovako okrnjenu sliku. Treba reći da je Šibenik u XVIII st. na senigalijski

godina	riba barila	žito kvarte	katran libre
1732.	10		
1736.	54		
1761.	32		
1763.		3.600	
1770.		1.950	4.000
1771.		3.040	2.600

sajam odvezio redovito stanovite količine katrana, vune, soljene ribe i kože,⁹⁸ ali nam ni one nisu količinski prezentirane. Važno je jedino saznanje da su količine te robe tamo dospijevale posredstvom ovdašnjih, šibenskih brodara-trgovaca, za koju su oni plaćali neke pristojbe prilikom uvoza.

f) *Napuljsko kraljevstvo*. Poznato je da je 1719. god. bio prekinut svaki trgovački kontakt Serenissime s Napuljskim kraljevstvom,⁹⁹ iz političko-ekonomskih razloga, te da je apstinencija trajala slijedećih dvadesetak godina. Naime, oko 1740. god. su uspostavljene ponovno takve veze između tih dviju država, pa zato napuljski brodari-trgovci dolaze i u Dalmaciju, osobito u Zadar i Šibenik.¹⁰⁰ Kasniji je veliki intenzitet komuniciranja napuljskih podanika sa Šibenikom uvjetovao otvaranje (1783) vicekonzulata spomenute države u ovoj dalmatinskoj luci. Ta činjenica govori dovoljno sama za sebe.

⁹⁵ HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 74, poz. 1732—1734; svež. 91 — Licenze, 1.2; svež. 106 — Licenze, 1.19

⁹⁶ Isto, svež. 108 — Licenze, 1.25; svež. 116 — Licenze, 1.26, 36—37, 40. — Jedan od takvih kontingenata, 1.100 stara žita otpremljen je 1763. god. u Ferraru (HAZd. Spisi šibenske općine, svež. 108 — Licenze, 1.25).

⁹⁷ Isto, svež. 116 — Licenze, 1.33, 40

⁹⁸ Giovanni Paganì, Venezia e la fiera di Senigallia, *Atti e memorie della R. Deputazione di storia per la Marche*, Ancona 1929, serie IV, vol. IV, 22

⁹⁹ Antonio di Vittorio. Esportazioni Pugliesi nella prima metà del XVIII secolo: le saccarie, *Quaderni storici*, 13, Ancona 1970, 167

¹⁰⁰ Romano Ruggiero, n. dj. 88—89

Napuljski brodari-trgovci često dolaze ovamo dovozeći na prodaju raznu robu — prehrambene artikle, platno i obrađeno drvo. Od živežnih namirnica to su najčešće povrće i voće, a od ostale robe tu su nuđeni razni platneni, odjevni predmeti, te elementi za domaćinsko drveno posuđe.¹⁰¹ Svoju su robu oni prodavali na samim brodovima u šibenskoj luci, a tek rijetko po dućanima, pošto bi za takav posao dobili dozvolu ovdašnjih lokalnih vlasti. Na žalost, u izdanim dozvolama (licencama) nisu bivale označene i količine, nego samo vrsta prodavane robe, pa zato ne možemo o tome znati nešto više.

Poslije prodaje vlastite robe na ovdašnjem tržištu neki su od tih brodara obavljali prijevozne usluge šibenskim trgovcima, ali ih se većina vraćala kući odvozeći usput ovdje kupljenu trgovačku robu. Tu se u prvom redu radilo o soljenoj ribi, za koju se plaćala carina, odnosno dacij tridesetine od procijenjene vrijednosti izvezene robe. Tako je početkom 1745. god. u Manfredoniju odavde izvezeno čak 879 barila soljene plave ribe.¹⁰² Sigurno je i drugih godina, barem do sedmog desetljeća toga stoljeća, bila slična situacija. Kasnije nije zabilježen izvoz takve ribe u te krajeve, sigurno zbog službenog embarga izvoza izvan države. Moguće je da se to radilo samo potajno, kako je to bio slučaj sa stanovnicima otoka šibenske regije.

U drugoj polovini XVIII stoljeća izvozile su se odavde tamo prilične količine žita. Tako doznajemo da je 15. veljače 1766. god. paron Bartolomeo Prenzo iz Napulja ovdje ukrcao iz državnih skladišta na svoj brod 3.564 mletačka stara žita, koje je izvezeno kao privilegirana roba, bez naplate ikakvih carinskih tereta.¹⁰³ Nadalje, u svibnju 1769. god. je domaći brodar, kapetan Krsto Kosović iz istog skladišta povezao na Siciliju 3.207 stara ječma, a dvije godine kasnije opet neki brodar 3.000 stara pira.¹⁰⁴ Pored toga u Napuljsko je kraljevstvo odavde izvoženo i nešto katrana. Poznata su nam dva slučaja; u proljeće 1769. god. je jedan napuljski brodar na povratku kući povezao odavde 550 libri te sirovine, a pred sam pad Republike na lagunama je u Pugliu izvezeno u 30 karatela 9.000 libri katrana.¹⁰⁵ Sigurno je da ti slučajevi nisu bili usamljeni, ali su nam to sakrili izgubljeni ili uništeni dokumenti. No i te brojke pokazuju da se moglo raditi o priličnim količinama katrana odvoženog odavde u spomenutu državu.

Portugal. Kako iz Makarske, tako je i iz Šibenika u drugoj polovini XVIII st. izvožena u Portugal stanovita količina žita. Sačuvani izvori bilježe samo nekoliko takvih slučajeva, kada se to žito izvozilo iz javnih skladišta, dakle domaće provenijencije, a ne žito iz Bosne. Vjerojatno se radilo o onom žitu koje su sakupljali decimari, jer su uživali ekskluzivno pravo prodaje žita i izvan granica države.

Naime, samo za tri godine, od 1761. do 1763, odavde je u Portugal ukrcao, na napuljske ili dalmatinske brodove, više od 10.000 mletačkih stara ječma,¹⁰⁶

¹⁰¹ HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 108 — Licenze, 1.3; svež. 116 — Licenze, 1.4—5

¹⁰² Isto, svež. 98, poz. 1745.

¹⁰³ Isto, svež. 106, poz. 1766, 1.18

¹⁰⁴ Isto, svež. 108 — Licenze, 1.25, 38

¹⁰⁵ Isto, 1.3

¹⁰⁶ Isto, 1.5, 21 — Skradinski trgovci su znali sakupljati viškove žita po okolicama i onda ga prodavati po pokrajini (HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 92, 1.3).

što je očit znak dobrih trgovačkih veza Šibenika s tom dalekom atlantskom državom. Može se gotovo sa sigurnošću pretpostaviti da je za rodni godina odavde i prije i kasnije tamo odlazilo ovdašnje žito.

III

Drugi po važnosti trgovački centar toga područja bio je tada mali gradić Skračin. To je, kako su govorili suvremenici, bila pogodna obalna točka kojoj je gravitiralo prostrano kopneno zaleđe, čak ono ličko i bosansko, što mu je osiguravalo sve uvjete za procvat trgovine u XVIII stoljeću. Njegovo je pak uže područje obilovalo razmjerno dobrim poljima, koja su davala priličan urod žita, vina i sitne stoke, pa je zato moglo dijelove viškova ponuditi trgovini.¹⁰⁷ Vuna, koža i grubo seljačko sukno bile su sirovine neophodne venecijanskoj tekstilnoj industriji. Zato je ovdje stočarstvo bivalo preferirano obrađivanju zemlje.

Spomenute njegove osobine prouzročile su da je nakon dolaska u posjed Mlečana Skradin postao vrlo brzo snažna tranzitna luka za domaću i tursku trgovačku robu. Od domaćih proizvoda tu su koncentrirani mali viškovi vina, žita i nekih drugih proizvoda, dok je iz Turske dolazilo mnogo karavana, gotovo svakodnevno (1777), s teretom katrana, sirovog željeza i koža.¹⁰⁸ Ta strana roba bila je namijenjena u prvom redu tranzitu za Veneciju, a domaća za druge regije pokrajine, Mletačku Istru, Veneciju i strane države na jadranskom bazenu.

Bazana. Nekako sredinom XVIII stoljeća je, valjda 1743. god. u Skradinu bila sagrađena prva bazana — javno skladište za robu koju su ovamo svakodnevno donosile turske karavane.¹⁰⁹ Brigu za prispjelu robu, kao i za stoku i ljude, vodile su ovdašnje lokalne vlasti.

Trgovačka djelatnost Skradina ubrzo je, osobito ona tranzitna, toliko narasla da je dotadašnja, stara bazana postala premalena da bi mogla prihvatiti svu prispjelu tursku robu. To je bio važan razlog da se u osmom desetljeću toga stoljeća počelo pomišljati na gradnju nove, prostranije bazane. Budući da je tako intenzivna trgovačka aktivnost donosila korist svim skradinskim trgovcima, to se oni zajednički koriste starom bazanom, ali istodobno nastoje izgraditi novo skladište u gradu. Međutim, njihov projekt odmah nailazi na otpor, vjerojatno šibenskih trgovaca koji se boje jake konkurencije.

Poslije velikih teškoća generalni providur Dalmacije i Boke kotorske Pavao Boldù daje dozvolu da se u blizini grada, u močvarnom predjelu, sagrađi nova bazana, na trošak ovdašnjih trgovaca. Prema toj odredbi radovi su trebali otpočeti krajem 1779. godine, a trajati najviše šesnaest mjeseci. Čak je bio izrađen i projekt građevine, koji je napravio Šibenčanin Franjo

¹⁰⁷ Ivan Grgić, *Obnova vlasteoske općine u Skradinu 1705. godine*, *Zadarska revija*, 1958, br. 2, 149

¹⁰⁸ ASV, *Provveditori al Sal*, busta 123, br. 186, izvj. od 14. VI 1777.

¹⁰⁹ HAZd, *Spisi šib. općine*, svež. 92 — *Licenze*, 1.7. — Tada su straže čuvale skradinsku bazanu i most kod Roškog slapa (HAZd, *Spisi šibenske općine*, svež. 117, poz. 1774/75), što govori o velikom staranju za sigurnost trgovačke robe.

Zavoreo.¹¹⁰ Tada projekt nije bio ostvaren, jer su se opet pojavili neki ljudi kojima to nije bilo po volji. Ovaj put je to bila sanitarna inspekcija koja je zabranila da se bazana gradi na močvarnoj, navodno, nezdravoj lokaciji, pa se gradnja opet otegnula.

U rujnu 1782. god. tridesetak skradinskih trgovaca podnosi memorijal šibenskom knezu-kapetanu radi osnivanja »nove« bazane. Oni svoj zahtjev potkrepljuju tvrdnjom da postojeća nije u stanju dati primjeren zaklon stoci, robi i ljudima, koji su ovamo pristizali, te donosili profit ovdašnjim mletačkim podanicima. Generalni providur Boldù je, valjda, opet dao izraditi nacrt zgrade, koju je trebalo sagraditi na trošak javne blagajne, ali pod uvjetom da se proda stara bazana.¹¹¹ Prema Zavoreovu nacrtu nova je bazana trebala odjednom primati 400 konja. Bila je smještena uz glavnu cestu koja je vodila prema Ostrovici.

Slijedeće godine su radovi započeli, a istodobno je prodana ili iznajmljena stara bazana tamošnjem trgovcu Petru Meri, za 200 cekina. Gradnja je vjerojatno završena 1787. god. kada je na zahtjev generalnog providura Francesca Faliera tamošnji trgovački stalež izabrao odbor koji se trebao brinuti o novoj bazani.¹¹² Njezina je zadaća bila »affluenza del commercio o vantaggio di quei mercanti e negozianti non meno che a benesto della Popolazione«, »di sicurezza delle robe e persone ottomane«, odnosno »per l'accoglimento e ricovero delle turche Caravane«.¹¹³ Njezina je lokacija, čini se, u prvo vrijeme odvrćala turske trgovce od ovdašnjeg skladišta,¹¹⁴ ali je ta apstinencija trajala vrlo kratko, i su karavane ovamo dospijevale kao i prije. Sigurno je taj pothvat ostvaren i uz pomoć skradinskih trgovaca, a ne samo na trošak javne blagajne, pa je tako ova luka mogla odjednom prihvatiti velike količine trgovačke robe svog dubokog zaleđa, namijenjene dalmatinskom tržištu ili tranzitu preko Jadrana.

Trgovci i dućani. Bilježnički spisi Šibenika i Skradina pokazuju da je u Skradinu tijekom čitavog XVIII st. bilo razmjerno mnogo trgovačkih radnji, što je svakako uvjetovala dinamika ove male luke, a nikako intenzivnost trgovačkih unutrašnjih relacija. Međutim, u spomenutim izvorima gotovo nikada nije označavana njihova specijalnost, pa zato ne znamo točno kakvom su se trgovinom pojedini trgovci bavili, malom ili velikom.

Među drugim sačuvanim izvorima iz tog vremena ima vijesti o pojedinačnim davanjima dozvola za otvaranje raznih dućana, već u prvoj polovini toga stoljeća.¹¹⁵ Da je već tada ovaj gradić bio trgovački razvijen, svjedoči nam i postojanje »Calle delle Botteghe«,¹¹⁶ jer bi to moglo značiti da je jedna cijela

¹¹⁰ HAZd, Spisi šib. općine, svež. 87, poz. 1779, br. 4—5, 14, 35

¹¹¹ Isto, poz. 1782, 1.22

¹¹² Isto, 1.16, 23, 36. — Naime, tek u proljeće te godine neki se skradinski trgovci zalažu za osnivanje nove bazane radi »comun salute e maggior commercio« (HAZd, Spisi gen. providura Angela Mema /1787—1789/, knj. I, 1.94—95).

¹¹³ HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 87, poz. 1782, 1.37

¹¹⁴ Isto, 1.39

¹¹⁵ HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 74, poz. 1732—1734. — Tada je dozvolu za otvaranje jednog dućana dobio neki Vincenzo Carpanese, te još neki trgovci čija se imena ne mogu u izvoru pročitati.

¹¹⁶ Isto, poz. 1733.

uličica bila ispunjena brojnim trgovačkim radnjama. Godine 1743. spominju se neki ovdašnji trgovci — Giacomo Toni, Timoteo Pini, Stefano Zambelli i Šimun Stančević,¹¹⁷ dakle, uglavnom doseljeni Talijani; to su oni koje spominju izvori, ali ih je svakako bilo mnogo više.

Prema popisu svih trgovaca domaćom i stranom robom u Skradinu je krajem 1763. godine bilo tridesetak trgovaca podijeljenih u tri razreda, kako je to bilo i u Šibeniku.¹¹⁸ U prvom razredu bili su Timoteo Pini, domaći patricij, Akim Žarković iz Herceg-Novog, Stefano Zambelli, Marko Paraskeva iz Šibenika, Nikola Mišković iz Rumelije, turski podanik,¹¹⁹ Antonio Valvasore, Giovanni Lucas iz Bolzana,¹²⁰ Stjepan Mirković iz Imotskoga, Zuane Barbieri iz Zadra i Bernardo Cologna iz Tribunja. Drugi razred imao je samo pet članova — Zuane Toni, došljak iz Brescie, Marko Lukić, vjerojatno austrijski podanik (dall'imperio), Dimitri Žarković iz Herceg-Novog, Lazar Vulinović, ovdašnji plemić, i Nicolino Condagiani iz Šibenika. Najbrojniji je bio treći razred. U njemu je bilo šesnaest trgovaca: Nikola Busović iz Šibenika, Stanko Borović, Jakov Milović iz Drniša, Petar Koludrović, Isepo Bordini iz Šibenika, Juraj Milunović iz Grahova,¹²¹ Filip Karanović, Petar Aleksić, Petar Damjanić, Ivan Šimić, sva trojica iz Knina, Lazo Lazić, Pavao Dragičević iz Obrovca, Isepo Difendi iz Bergama, Lazar Tomašević iz Šibenika, Luka Mirković iz Imotskog i Zorzi Trdina iz Rijeke.

Kako se vidi, zanimljiva je činjenica da je tada u Skradinu bilo najviše trgovaca izvan njegova područja, čak iz Italije i Turske. To još jače dokazuje tvrdnju da je njegov zemljopisni položaj obećavao odlične trgovačke poslove, pa odatle i tolik priljev trgovaca sa svih strana, iz pokrajine i izvan nje. Već slijedeće godine povećan je broj trgovaca trećeg razreda, kojih je tada bilo čak trideset.¹²² Odatle i iz kasnijih dozvola (1769)¹²³ vidi se da su dućani prelazili u nasljedstvo potomcima, ali je bilo i trgovaca koji su ovamo dolazili s raznih strana i otvarali nove dućane. Jamačno je dinamika osnivanja dućana u ovom gradu nastavljena kasnije još življe, ali za to nemamo konkretnih podataka. Znamo jedino to da su u Skradinu pred kraj postojanja Serenisime bili vlasnici skladišta soli obitelji Marcati i Galbiani iz Šibenika,¹²⁴ koji su se brinuli o opskrbi turskih trgovaca tim prehrambenim artiklom.

Svi ti trgovci imali su svoje dućane, a oni prvog i drugog razreda bavili su se pored toga trgovinom na veliko, točnije posredništvom u prodaji žita, katrana, sirovog željeza i još neke trgovačke robe. Dućani su nudili gradskom i okolnom stanovništvu sukna, platna i svu ostalu robu potrebnu svakom kućanstvu.

¹¹⁷ Isto, svež. 106, poz. 1743.

¹¹⁸ Isto, svež. 113, poz. 1765, popis od 18. X 1763.

¹¹⁹ Došao je u Skradin prije dvadesetak godina i bavio se prodajom »merci Turchesche« — turske robe — žita, katrana i željeza.

¹²⁰ Već sedamnaest godina trgovao u ovom gradiću.

¹²¹ U Skradin došao prije sedam godina i bavio se također prodajom turske robe.

¹²² HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 113, poz. 1765, popis od 29. XII 1764.

¹²³ Isto, svež. 116 — Licenze, 1.2—3. Godine 1782. su trideset i dva skradinska trgovca potpisala memoriju za gradnju nove bazane (Isto, svež. 87, poz. 1782, list 28), ali ih je moglo biti i više.

¹²⁴ ASV, Provveditori al Sal, busta 184, izvj. od 15. V 1788.

Izvoz i tranzit robe. Slično gradu Šibeniku i Skradin je organizirao svoju unutrašnju i vanjsku trgovinu. Čini se da je jedina njihova razlika bila u tome što Skradin nije tržištu nudio soljenu ribu i maslinovo ulje. Pravci izvoza odnosno tranzita ovdašnje trgovačke robe uglavnom su bili isti.

Dakako, najviše domaće robe, najviše žita, prodavalo se u samoj pokrajini, uglavnom splitskim i kvarnerskim otocima, »per uso e beneficio di questi habitanti«, koji su često oskudijevali upravo živežnim namirnicama. Kao iz Šibenika, tako je i odavde po pokrajini razvožena danomice, reklo bi se, velika količina raznih vrsta žita; ponekad se radilo o doista velikim količinama, i po nekoliko stotina kvarti odjednom.¹²⁵ Kako su pak u blizini Skradina bili mnogi mlinovi za meljavu žita, to se često tu odmah žito mljelo, a onda brašno odvozilo na odredišta. Pored žita odavde su na spomenute otočne regije pokrajine, odnosno u Korčulu i Lošinj, za potrebe tamošnje brodogradnje odlazile stanovite količine katrana, sirovog željeza i starog bakra, sirovina koje su pristizale iz Bosne.

Izvoz iz Skradina u Veneciju diktiralo je prispijeće bosanske robe; to su u prvom redu opet bile razne sirovine potrebne manufakturnoj preradi glavnog grada Republike. Najviše se tu radilo o katranu, sirovom željezu, starom bakru i loju.¹²⁶ Vrlo rijetko je tamo slana manja količina sirovih, neobrađenih koža od sitne stoke, a isto tako i mesa.¹²⁷ Sačuvani izvori pokazuju da je taj izvoz odnosno tranzit bio permanentan, da su količine bile prilično ustaljene, ali uvijek ovisne o prispijeću iz Bosne.

Jedan od izvoznih pravaca skradinske robe bila je tada i Mletačka Istra. Kako je taj mletački posjed često oskudijevao žitom, to je dio ovdašnjih viškova i turskog žita odlazio upravo tamo, kao i iz Šibenika. Tu se radilo o doista velikim količinama. Koliko pokazuju sačuvani, okrnjeni arhivski izvori, samo je u razdoblju od nepune tri godine, 1732—1734, odavde tamo upućeno više od 10.000 kvarti raznih žitarica.¹²⁸ To je žito dospijevalo u tamošnja javna skladišta (Rovinj, Kopar, Piran) i služilo, kako je već rečeno, samo za prehranu stanovništva tih gradova, osobito u vrijeme krize odnosno konjunktura toga prehrambenog artikla. I kasnije je tamo izvoženo žito; prema nekim pokazateljima godišnji bi prosjek iznosio 5.000—6.000 šibenskih kvarti, što je bila prilična količina i osiguravalo tamošnje stanovništvo od oskudice kruha. Tu trgovačku robu odvozili su tamo najčešće istarski, a vrlo rijetko dalmatinski brodari, odnosno oni iz Hrvatskog primorja.

Izvori pokazuju da je pored žita odavde u Mletačku Istru otpremano i nešto sirovina domaće i bosanske provenijencije. To se u prvom redu odnosi na katran i sirovo željezo, koji su upotrebljavani u tamošnjoj brodogradnji. Na žalost, podaci kojima raspolažemo više su nego fragmentarni, pa ne mogu poslužiti ni kao podloga za pretpostavku o godišnjim količinama izvoza te robe.

Slično Šibeniku i Skradin je tada održavao trgovačke veze i s vanjskim svijetom. To se najprije odnosi na Austriju, a manje na jadransku obalu

¹²⁵ HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 82, poz. 1776.

¹²⁶ Isto, svež. 96, poz. 1769.

¹²⁷ Isto, svež. 96, poz. 1769—1770.

¹²⁸ Isto, svež. 74, poz. 1732—1734.

Papinske države i Napuljskog kraljevstva kamo je odavde izvožena mala količina žita, katrana i sirovog željeza. Ni u ovom pogledu nije moguće podastrijeti čak ni globalne kvantitativne podatke, ali je ipak važna spoznaja da su tada postojali takvi trgovački kontakti skradinske skele, odnosno trgovačkog staleža, koji je stvarno u to vrijeme proširio naglo svoju aktivnost.

Znađemo da je Skradin gotovo svakodnevno dobivao velike količine trgovačke robe iz bližeg i daljeg zaleđa, ali je on isto tako gajio stanovite bilateralne trgovačke odnose sa svim svojim partnerima. Njemu je Venecija za uzvrat slala, premda rijetko, manje količine riže, naravno, posredstvom vlastitih brodara-trgovaca koji su ovamo dolazili po raznovrsnu trgovačku robu. K tome, glavni je grad ovdje prodavao i neku svoju manufakturnu robu, koja je bila namijenjena stanovništvu okolice Skradina; to su bili predmeti prijeko potrebni svakom kućanstvu.

Brodari-trgovci Hrvatskog primorja dovozili su ovamo obrađeno drvo, a papinski i napuljski povrće, voće i raznu platnenu robu, osobito rublje. Te su količine bile vrlo malene u usporedbi s izvozom u pojedine države, pa se može slobodno reći da je Skradin bio u prvom redu tranzitni punkt turske robe, a samo u neznatnoj mjeri vlastite.

IV

Nisu međutim samo gradska središta šibenske regije u XVIII st. vodila trgovačke poslove. To isto činila su i druga, seoska naselja toga područja, ona otočna i primorska. Naravno, kako ćemo vidjeti, opseg te djelatnosti bio je različit, već prema količinama viškova kojima su raspolagala dotična sela, namijenjenih domaćoj i vanjskoj prodaji. Radi preglednosti svako od ovdašnjih sela prikazat ćemo posebno. Budući da je njihova pomorska privreda malo ili nikako poznata, ponekad će biti iznesena imena pojedinaca, jer je u nedostatku više podataka to vrijedno naglasiti.

Zlarin. Na otoku Zlarinu koji se nalazi jugozapadno od Šibenika u Šibenskom kanalu uspijevali su tada vinova loza, maslina, smokva i drugo.¹²⁹ Njegovo stanovništvo je zato bilo orijentirano na uzgoj tih kultura, a istodobno na ribarstvo¹³⁰ i brodarstvo. Zlarin, jedino naselje na otoku,¹³¹ imao je sigurnu luku u kojoj su bile smještene domaće, a za nevremena su se u nju sklanjale i tuđe lađe.

Tijekom XVIII st. tu susrećemo nekoliko desetina parona, vlasnika brodova, vrsta kojih gotovo nikad nije označena, što je inače vrlo važan podatak. Najvjerojatnije su to bile bracere, manji brodovi pogodni za ribolov i obalnu

¹²⁹ Krsto Stošić, *Sela šibenskog kotara, Šibenik 1941, 177*

¹³⁰ Sve do sredine XVIII st. ovdašnji su ribari ulovljenu ribu morali odvoziti u Šibenik na prodaju. a otada je za svaki brod trebalo platiti komuni dva cekina godišnje, kao neku vrstu otkupnine (Stošić, n. dj. 178—179).

¹³¹ Već tada je to naselje bilo prilično veliko. Godine 1733. imalo je 171 obitelj i 1.100 žitelja (HAZd, *Spisi šibenske općine, svež. 101, poz. 1733*), a 1774/75. je pak brojilo više od 190 obitelji i 1.246 stanovnika (Isto, *svež. 103, poz. 1774; Stošić, n. dj. 173*).

plovidbu. Evo onih koji se spominju u škrtim izvornim dokumentima toga vremena.¹³² Uz ime navedena je godina prvog spomena dotičnog broдача:

Marko Manoš 1732.	Zorzi Babac 1746.	Ive Bare 1769.
Grgo Balin 1732.	Mate Popata 1761.	Josip Sechi 1769.
Mate Marković 1732.	Šime Kovačević 1761.	Šime Tabulov 1769.
Toma Tabulov 1732.	Zvane Kazija 1761.	Mate Tabulov 1769.
Petar Čikutinić 1733.	Niko Kuljiš 1761.	Šime Adumović 1769.
Jakov Vukov 1733.	Zorzi Selat 1762.	Marko Acalin 1770.
Antun Labiani 1734.	M. Ivanović 1762.	Zvane Lozica 1770.
Antun Biserić 1736.	Mate Matura 1762.	Grgo Šarin 1771.
Julije Vicino 1736.	Šime Zikutora 1762.	Grgo Pirin 1787.
Šime Klarin 1743.	G. Sikutarić 1762.	Grgo Periša 1789.
Šime Čikutinić 1745.	Nikola Možura 1762.	Zuane Juranić 1789.
Zuane Tabulov 1745.	Mate Grgurev 1763.	Toma Juranić 1789.
Nilo Lovrić 1745.	Ante Tabulov 1766.	Josip Juranić 1789.
Zuane Savić 1746.	Stipe Juranović 1766.	Miho Tabulo 1789.
Zuane Visković 1746.	Zuane Kazija 1769.	Šime Prebanda 1797.
		Zvane Branica 1797.
		Jure Juranović 1797.

Svi spomenuti brođari vozili su tada svoju ili tuđu robu po pokrajini — žito, vino i drugo.¹³³ Neki od njih imali su i dva brodića, kako je npr. bio slučaj s Nikom Kuljišem koji je 1775. god. imao jedan kopan i jedan pjeleg.¹³⁴ Svoje vino najviše su odvozili u sjeverni dio pokrajine, osobito na kvarnerske otoke.¹³⁵ Krajem prve polovine XVIII st. zabilježen je izvoz zlarinske rakije i vina na spomenute otoke i u Zadar,¹³⁶ kada se radilo o priličnim količinama tih poljoprivrednih proizvoda.

Čini se da je tada na Zlarinu osobito uspijevala maslina, što ujedno znači da je imao i velike viškove ulja, koji su pak preko Šibenika odlazili najviše u Veneciju. Tamošnji trgovci uljem¹³⁷ nudili su ponekad taj proizvod otoka uz odobrenje kompetentnih vlasti izravno tržištu glavnog grada Republike, ili unutar države izbjegavajući tako pogubno posredništvo. Tako je 1736. god. u Mletačku Istru odavde izvezeno 20 barila ulja, a kasnije je to činjeno s još

¹³² U dokumentu su ovi brođari označeni kao Zlarinjani; oštećenost spisa mogla je, kao inače, uzrokovati pogrešno čitanje prezimena, pa to treba uzeti u obzir. Godine 1787. su do Splita brođarili Miho Tabulo, Grgo Periša, Grgo Pirin, te Zvane, Josip i Toma Juranović (HAZd, Arhiv Splita, kut. 615, sveščić 966, 1.106—119).

¹³³ Tako je Šime Sikutarić početkom 1788. god. u Makarskoj prodavao 100 oka sirovog željeza (HAZd, Arhiv Makarske, svež. 102 — Licenze, 1.2).

¹³⁴ HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 78, poz. 1775. — Početkom XIX stoljeća je Zlarin imao 24 broda — 11 tartana i 13 braceri (Maštrović, n. dj. 549).

¹³⁵ HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 74 — Licenze, poz. 1732 — 1734; svež. 91 — Licenze, 1.6

¹³⁶ Isto, svež. 98, poz. 1745/1746.

¹³⁷ Godine 1771. se kao trgovci uljem u Zlarinu spominju braća Roko i Šimun Makale i Josip Marković (HAZd, Spisi šib. općine, svež. 99, poz. 1771, 1.7; poz. 1772, 1.4). Pored toga tamo su dolazili često i šibenski i venecijanski nakupci maslina i ulja (Isto, svež. 74, poz. 1772/1773).

manjim količinama. Isto tako je nešto zlarinskog ulja prodavano unutar same pokrajine, ali se radilo o malim količinama,¹³⁸ barem prema sačuvanim izvorima. Pored spomenutih živežnih namirnica važan artikal zlarinske trgovine bila je soljena riba, koju su pripremali tamošnji žitelji. Još u prvoj polovini XVIII stoljeća ona je odavde izvožena u prvom redu u Papinsku državu, a nešto manje u Mletačku Istru.¹³⁹ Kasnije, do 1770. godine, riba je odvožena također na ta dva tržišta; ponekad je količina prelazila i 200 barila ribe godišnje, npr. 1745. godine.¹⁴⁰ Dakako, uvijek je trebalo prethodno šibenskom knezu-kapetanu isplatiti dacij tridesetine i neke druge obveze, bilo da se izvozilo unutar države ili izvan nje. Tu su robu na odredišta odvozili usputno brodari onih država odnosno pokrajina kojima je bila namijenjena; samo rijetko su to radili zlarinski brodari svojim malim brodicama.¹⁴¹

Radi boljeg i jasnijeg pregleda izvoza vina i soljene ribe iz Zlarina toga vremena evo male križaljke s nepotpunim podacima. Iz prezentiranih podataka ne vidi se porast izvoza navedenih artikala, ali se razabire stalnost takve prakse, sve do kanaliziranja izvoza soljene ribe u Veneciju.

Važna djelatnost Zlarinjana u tom stoljeću bilo je ribarstvo, vađenje koralja i lov odnosno soljenje ribe. Treba reći da su koralje oni vadili za šibensku obitelj Galbiani koja je tada uživala isključivo pravo lova toga

Godina	vino barila	solj. riba barila
1732.	280	61
1733.	210	130
1734.	80	20
1745.	160	233
1746.	80	6
1769.	55	145
1773.	40	14

morskog ploda. U početku su to radili ilegalno i prodavali koralje na suprotnoj obali Jadrana, a tek od 1755. god. to čine za spomenutu obitelj, pod ugovornom obvezom.¹⁴² Od početka 1768. god. su dvadeset i jedan Prvičanin, sedamnaest Zlarinjana i devet Jezerana lovili samo za vlasnike ekskluzivnog privilegija za lov koralja na našoj obali. Kasnije, 1789. god., to su radila samo četiri zlarinska broda,¹⁴³ što znači da je njihovo zanimanje za tu djelatnost znatno opalo krajem

¹³⁸ HAZd, Spisi šib. općine, svež. 91 — Licenze, 1.6; svež. 98 — Licenze, od 2. II 1746; svež. 99, poz. 1773, 1.7, 9. — Sigurno bi legalni izvoz bio mnogo veći da Zlarinjani nisu još odranije bili naviknuti na krijumčarenje tim artiklom (»ab-bituati ne' Contrabandi«), pa ga tim kanalom i tada izvozili u Mletačku Istru i Papinsku državu (ASV, Provveditori sopra oglii, b. 68, izvj. od 12. IV 1774).

¹³⁹ HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 74, poz. 1732—1734.

¹⁴⁰ Isto, svež. 98, poz. 1745.

¹⁴¹ Isto, svež. 74, poz. 1732—1734; svež. 91 — Licenze, 1.3—4; svež. 98, poz. 1744—1745; svež. 99 — Licenze, 1.25; svež. 102 — Licenze, 1.20

¹⁴² Stošić, n. dj. 180.

¹⁴³ Isto, 180—181.

XVIII stoljeća. Ipak, to je Zlarinjanima donosilo neku korist, ali bi ona bila kudikamo veća da su je obavljali samostalno, za vlastiti račun.

Kako pak zlarinska poljoprivreda nije davala dovoljne količine žita za prehranu ovdašnjeg stanovništva, moralo se žito nabavljati tamo gdje ga je u pokrajini bilo dovoljno. Zbog toga Zlarinjani nisu morali ići daleko; naime, u Šibeniku i Skradinu žita je uvijek bilo dovoljno te su ga oni tamo kupovali.¹⁴⁴ Naravno, vozili su ga vlastitim brodovima, ponekad za nekoliko obitelji odjednom.

Prvić. Mali otočić Prvić živio je od davnina od pomorstva,¹⁴⁵ ali je isto tako imao i razmjerno razvijenu poljoprivredu.¹⁴⁶ Od njezinih proizvoda Prvićani su u prvoj polovini XVIII st. prodavali na malo po Dalmaciji žito, vino i rakiju.¹⁴⁷ Tu se stvarno radilo o malim količinama; samo je jednom prilikom, 1738. godine, koliko nam je poznato, izvezena nešto veća količina vina odjednom — čak 80 barila.¹⁴⁸

Brodari Prvića uglavnom su prevozili vlastitu trgovačku robu po pokrajini, a tek je poneki od njih nudio svoje transportne usluge šibenskim i skradinjskim trgovcima. Ponekad su pak austrijski podanici brodari odavde odvozili vino u svoje matične luke, što su činili samo usputno. Nekolicina prvićkih brodara spominju se kao prijevoznici tijekom XVIII stoljeća. To su bili: Frane Franić (1733), Zvane Madonica (1733), Mate Šušnjić (1733), Antun Zuković (1745), Zvane Piantov (1746), Šimun Baretov (1746), Stjepan Roca (1761) i Martin Sandena (1761). No sigurno ih je bilo mnogo više, premda su se oni više orijentirali na ribolov nego plovidbu. Netom spomenuti brodari bili su vlasnici bracara, malih brodica, dok je samo Zuane Madonica imao trabakul.

Prvićani su se mnogo bavili ribarstvom. To nam najbolje svjedoči činjenica da su oni oko 1790. god. raspolagali čak sa 68 ribarskih brodica i mnogo ribarskog pribora,¹⁴⁹ najviše od otoka šibenskog arhipelaga. Tako brojna flota ribarskih brodica svakako je uspijevala uloviti velike količine ribe. Naravno, jedan su dio ulova trošili tamošnji žitelji, dok je ostalo prodavano u Šibeniku ili konzervirano, soljeno; ponekad se riba solila od mjesta ulova do dolaska u matičnu luku, kako bi se izbjeglo eventualno kvarenje ribe, ako se, naime, radilo o iznimno bogatom ulovu. Tako preparirana riba prodavana je u Mletačkoj Istri, Papinskoj državi i na kvarnerskim otocima.¹⁵⁰ Količine u sačuvanim dozvolama ne prelaze nikad 30 barila, a godišnje je to moglo iznositi najviše stotinjak barila izvezene soljene ribe.

¹⁴⁴ HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 82, poz. 1776; svež. 92 — Licenze, 1.5; svež. 97, poz. 1770/1771; svež. 108 — Licenze, 1.2; svež. 116 — Licenze, 1.23

¹⁴⁵ Stošić, n. dj. 163.

¹⁴⁶ Prema podacima iz 1732. god. Prvić je imao 88 obitelji i 636 stanovnika, dok je 1774. god. tu bilo već 152 obitelji i 944 duša (HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 101, poz. 1732, svež. 103, poz. 1774).

¹⁴⁷ HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 74, poz. 1732—1734; svež. 98, poz. 1745/1746.

¹⁴⁸ Isto, svež. 107, poz. 1738.

¹⁴⁹ Isto, svež. 72, poz. 1789/1790.

¹⁵⁰ Isto, svež. 74, poz. 1732—1734; svež. 107 — Licenze, 1.9, 21; svež. 108 — Licenze, 1.6, 22—23

Kako smo već spomenuli, i Prvićani su se bavili ulovom koralja za račun Galbianijevih, dapače više od ostalih na tom području, ali konkretnih podataka o toj njihovoj djelatnosti nemamo.

Otok Murter. Upravo početkom XVIII st. započelo je *Tijesno* svoj snažniji razvitak,¹⁵¹ zahvaljujući bavljenju njegovih stanovnika poljoprivredom i pomorstvom. Tada je ono u tome nosilo primat na čitavom otoku; tome je pogodovao i njegov specifični smještaj, dijelom na otoku, a dijelom na susjednom kopnu.

Male količine viškova poljoprivrednih proizvoda Tiješnjani su prodavali i trampili po pokrajini ili u glavnom gradu Republike. Radilo se, naime, o povremenim viškovima vina, žita, maslina, ulja, rakije i octa. Masline i ulje odlazili su gotovo u cijelosti u Veneciju; prvi proizvod u prvoj, a drugi u drugoj polovini XVIII stoljeća. Spomenut ćemo da je samo jednom prilikom 1733. god. odavde u Veneciju izvezeno više od 1.900 kg soljenih, crnih maslina,¹⁵² a prije i poslije približne količine.

Premda je postojalo pravilo da se ovdašnje ulje prethodno šalje u Šibenik, a tek onda u glavni grad Republike, ipak se tada događalo da je ono bivalo na odredište otpremeno izravno. Naime, tada, u drugoj polovini stoljeća, ovdje su poslovali domaći trgovci uljem. Oni su na temelju odobrenja šibenskog kneza-kapetana ili seoskih vlasti mogli iz mjesta izvesti neograničene količine maslina ili ulja.¹⁵³ Općenito uzevši odatle su u to vrijeme otpremene male količine toga proizvoda,¹⁵⁴ osim u iznimnim slučajevima. Tako nam je poznat slučaj iz 1773. god. kada je iz Tijesnoga u Veneciju izvezeno čak 284 barila ulja.¹⁵⁵ Izvori pokazuju da je i drugih godina bilo slično. Samo u izvanrednim prilikama ovdašnje je ulje odlazilo na kvarnerske otoke »per neccessario sovvegno di questa popolazione«,¹⁵⁶ kako se to u takvim slučajevima naglašavalo. Za takav je postupak bila potrebna velika procedura.

Tiješnjani su u prvoj polovini toga stoljeća svoje viškove žita, vina, rakije i octa sami razvozili po otocima pokrajine i u Mletačku Istru; kasnije to čine, s dopuštanjem generalnog providura, i u Hrvatskom primorju.¹⁵⁷ Naime, tada su ovamo navraćali brodari Karlobaga, Senja, Jurjeva i Mošćenice pri povratku kući i krcali na svoje brodove manje količine vina, uglavnom za svoje potrebe.¹⁵⁸ Neki su to činili nekoliko puta godišnje. Tek male, neznatne

¹⁵¹ Godine 1733. brojio je 158 obitelji i 1.050 žitelja, a već 1774. god. 211 obitelji i 1.383 stanovnika (*HAZd*, Spisi šibenske općine, svež. 103, poz. 1774; K. Stošić, n. dj. 202).

¹⁵² *HAZd*, Spisi šibenske općine, svež. 74, poz. 1732—1734

¹⁵³ Isto, svež. 72, poz. 1764, 1.3. — To su bili seoski suci i glavari (isto, svež. 78, poz. 1775).

¹⁵⁴ Isto, svež. 74, poz. 1773/74; svež. 78, poz. 1775; svež. 103, poz. 1772 — *Licenze*, 1.1; svež. 99, poz. 1773, 1.8—9

¹⁵⁵ Isto, svež. 99, poz. 1773, 1.8

¹⁵⁶ Isto, svež. 99, poz. 1772 1.2; svež. 103, poz. 1774, 1.1; svež. 108, poz. 1797.

¹⁵⁷ Isto, svež. 98, poz. 1744/1746; svež. 99, poz. 1766, 1.27; svež. 102 — *Licenze*, 1.9; svež. 106, poz. 1766, 1.33; svež. 107, poz. 1738.

¹⁵⁸ Isto, svež. 98, poz. 1745, br. 84; svež. 102 — *Licenze*, 1.7—9, 12, 14, 16, 18; svež. 108 — *Licenze*, 1.16

količine prodavane su u Veneciji i po pokrajini, osobito u Zadru.¹⁵⁹ Žito je i dalje slano obilato kao ispomoć stanovništvu kvarnerskih otoka, jer je tamo vladala trajna nestašica tog proizvoda. Količine prodane rakije i octa bile su neznatne, pa ih nije potrebno ni navoditi.

Kao trgovište odnosno prodavač mjesto *Murter* se nešto više spominje samo krajem prve polovine XVIII stojeća.¹⁶⁰ Kako su tamo najbolje uspijevale masline, to su pored smokava i ulja tada slane odavde u Veneciju najviše crne, soljene masline.¹⁶¹ Tamo su tada postojali nakupci maslina i ulja, domaći ljudi ili Venecijani,¹⁶² koji su od tamošnjih seljaka ponekad otkupljivali velike količine tih proizvoda i onda ih otpremali u glavni grad Republike. Oni su katkad seljacima plaćali unaprijed, kako bi osigurali stanovite količine maslina i ulja za potrebe spomenutog grada.¹⁶³ Sačuvani podaci pokazuju da je iz Murtera krajem 1732. god. i početkom slijedeće u Veneciju otpremljeno preko 9.500 kg maslina, a krajem te, 1733. god. opet oko 5.700 kg.¹⁶⁴ Izgleda da je rekordan izvoz maslina uslijedio krajem 1736. godine, kada je tamo izvezeno više od 27.600 kg toga proizvoda.¹⁶⁵ Vjerojatno je slično bilo i slijedećih godina, ali za to nemamo arhivske potvrde. U drugoj polovini toga stoljeća izvoz je bio ograničen na ulje, što su opet činili razni posrednici-nakupci.

Masline i vino, kako izgleda, Jezerani su prodavali posredstvom zakupaca iz Tijesnog koji su ih onda prodavali kao svoju trgovačku robu, na venecijanskom tržištu ili po Dalmaciji.¹⁶⁶ Zabilježeno je samo nekoliko takvih slučajeva. Betinjani su pak izvozili nešto malo vina i rakije, a u rodnim godinama i malo prosa.¹⁶⁷

Žitelji ovoga otoka nisu se u dovoljnoj mjeri bavili brodarstvom. Njihovu robu su zato razvozili malobrojni tiješnjanski brodari i Istrani. Krajem prve polovine toga stoljeća Tiješnjani su raspolagali sa šest do osam bracara

¹⁵⁹ Isto, svež. 102 — Licenze, 1.10; svež. 91 — Licenze, 1.5

¹⁶⁰ Mjesto Murter je 1733. god. brojilo 114 obitelji i 737 žitelja, 1743. god. 113 obitelji i 641 stanovnika, a 1775. pak 136 obitelji i 749 duša (Stošić, n. dj. 226; HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 103, poz. 1775; svež. 106, poz. 1743). Tada imao odličnu luku za male brodove, koju je sagradio neki Mori iz Padove (*Biblioteca nazionale Marciana u Veneciji*, Rukopis IT VI 281 (5637), 1. 381—382).

¹⁶¹ HAZd, Spisi šib. općine, svež. 91 — Licenze, 1.1

¹⁶² To su bili Antonio Alborghetti, Bartol Gelpi, Antonio Bianchett i Agostino Meri i Krsto Oliveri (HAZd, Spisi šib. općine, svež. 99, poz. 1771, 1.7; svež. 116 — Licenze, 1.3).

¹⁶³ HAZd, Spisi šib. općine, svež. 74, poz. 1732—1734

¹⁶⁴ Isto mjesto

¹⁶⁵ Isto svež. 91 — Licenze, 1.3. — Neki su Venecijani ovdje kupovali izravno, osobno i druge živežne namirnice; tako je 1761. god. jedan tamošnji brodar-trgovac u selima otoka Murtera kupio 24 barila ulja i 520 komada soljenog, slanog sira (HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 108 — Licenze, 1.6).

¹⁶⁶ HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 98, poz. 1744; svež. 91 — Licenze, 1.4

¹⁶⁷ Isto, svež. 98, poz. 1744/1745; svež. 102 — Licenze, 1.13. — Ponekad su siromašnije obitelji Murtera od vlasti dobivale pomoć u žitu, kako je to bilo 1764. god. (Isto, svež. 72, poz. 1764).

i pjelega.¹⁶⁸ Kasnije se kao prijevoznik svojim pjelegom isticao samo tamošnji brodar Mate Begov. Pored njega u dokumentima se tada spominju još:

Nikola Filinić 1744.	Marko Mušunić 1746.	Mate Begov 1766.
Mate Pagijat 1744.	Zuane Babac 1746.	Stjepan Gernison 1769.
Martin Bačić 1745.	Mate Bavčević 1746.	Andrija Mladineo 1769.
Martin Sogat 1745.	Giacomo Crassi 1763.	Marko Rašović 1771.
Zuane Blasanov 1745.	Zorzi Krnetić 1763.	

Pirovac. Kroz XVIII st. Pirovčani također trguju, ali samo s dvije vrste robe — vinom i drvom za loženje. Prvo su izvozili po sjevernom dijelu Mletačke Dalmacije i Hrvatskom primorju tijekom čitavog stoljeća; radilo se međutim o vrlo malim količinama toga poljoprivrednog proizvoda.¹⁶⁹ Drvo za loženje izvoženo je samo u Veneciju. Tako je odavde 1766. god., uz dozvolu vlasti, u dva navrata otpravljeno u glavni grad države 250 kara drva za loženje,¹⁷⁰ ali je sigurno takvih primjera bilo više, prije i kasnije.

Kako se tamošnji živalj nije bavio brodarenjem, to su sami kupci iz kvarnerskih otoka, Hrvatskog primorja i Venecije ovdje kupljenu robu sami odvozili na odredišta.

Vodice i Tribunj. Vodičani su se tada uglavnom bavili poljoprivredom, pa je njihova trgovina, naravno, bila vezana uz njihove viškove vina, rakije, ulja i drugog.¹⁷¹ Tek rijetki su se bavili ribolovom i brodarstvom.

Čini se da su Vodičani od samog početka stoljeća izvozili svoje vino i rakiju po pokrajini, Mletačkoj Istri i Hrvatskom primorju.¹⁷² Prema krnjim podacima, samo je 1745. god. odavde u raznim pravcima otpremljeno 280 barila vina, a 1769. god. 406 barila.¹⁷³ Početkom 1797. god. zabilježen je izvoz 130 barila octa u Mletačku Istru.¹⁷⁴ Međutim, pored toga izvoženi su i neki drugi poljoprivredni proizvodi toga mjesta; tako je u proljeće 1766. god. u Veneciju otpremljeno 79 kvarti bajama, a nekoliko godina kasnije 10 barila maraškinog ekstrakta,¹⁷⁵ što svakako nisu bili usamljeni slučajevi. Ponekad se događalo da je odavde izvezena i stanovita količina maslinovog ulja,¹⁷⁶ opet u glavni grad Republike. Sigurno je intenzitet vodičkog izvoza bio tada mnogo veći nego ga pokazuju sačuvani izvori.

¹⁶⁸ Isto, svež. 74, poz. 1732—1834; svež. 98, poz. 1744/1746. — Godine 1803. je čitav otok Murter imao samo 5 brodova — jedan pjeleg i četiri bracere (Maštrović, n. dj. 549).

¹⁶⁹ HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 98 — Licenze, 1.7; svež. 106 — Licenze, 1.7, 10—11

¹⁷⁰ Isto, svež. 106, poz. 1766, 1.20, 33

¹⁷¹ Vodice su 1733. god. imale 132 obitelji i 889 žitelja, a 1774. god. pak 201 obitelj i 1.104 stanovnika (HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 103, poz. 1774; Stošić, n. dj. 126).

¹⁷² HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 74, poz. 1732—1734; svež. 91 — Licenze, 1.6; svež. 106, poz. 1766, 1.26; svež. 108 — Licenze, 1.10

¹⁷³ Isto, svež. 98, poz. 1745; svež. 102 — Licenze, 1.8, 11, 14, 17. — Neki su ovdje kupovali mošt, pa onda sami pravili vino (Isto, svež. 98, poz. 1744)

¹⁷⁴ Isto, svež. 108 — Licenze, 1.1

¹⁷⁵ Isto, svež. 106, poz. 1766, 1.26; svež. 116 — Licenze, 1.3

¹⁷⁶ Isto, svež. 102 — Licenze, 1.4

Kako je već rečeno, Vodičani su se malo bavili brodarenjem. U mjestu je bilo samo nekoliko malih brodica — bracara i gaeta, koje su im služile za ribolov ili prijevoz vlastite robe na šibenskom području.¹⁷⁷ Inače su ovdašnju trgovačku robu odvozili dalmatinski, mletački i austrijski brodari. Pred kraj Republike pomorski je promet u Vodicama bio tako velik da je postojeća obala postala pretijesna. Zato je bilo neophodno sagraditi još obalnog prostora, kako bi se mogli privezivati svi prispjeli brodovi, što je učinjeno 1776. godine.¹⁷⁸ To bi moglo značiti da je to mjesto tada bilo stvarno u trgovačkom pogledu zanimljivo domaćim i stranim brodarima-trgovcima. Treba reći i to da su se ovdašnji žitelji bavili pomalo i ribolovom, pa im je ponekad ulov bio tolik da su soljenu ribu prodavali strancima.¹⁷⁹

Kao Vodičani, tako su i žitelji obližnjeg Tribunja izvozili povremeno viškove svoga vina po Mletačkoj Dalmaciji i Hrvatskom primorju.¹⁸⁰ Istina, količine nisu bile velike, ali stoji činjenica da su i žitelji tako malog mjesta bili angažirani kontaktima s domaćim i stranim trgovcima. Nadalje, samo u prvom dijelu toga stoljeća odatle je u Mletačku Istru izvoženo nešto malo maslinovog ulja, a u Veneciju posoljenih maslina.¹⁸¹ Sve su to odvozili strani brodari, jer domaćih nije bilo.

Krapanj. Na otočiću Krapnju uspijevala je tijekom XVIII st., čini se, jedino vinova loza. Takva konstatacija proizlazi iz činjenice da se samo vino tada odavde izvozilo po pokrajini, uglavnom u prvoj polovini toga stoljeća.¹⁸² Ponekad su npr. Pažani sami dolazili ovamo i kupovali taj proizvod za vlastite potrebe ili trgovinu;¹⁸³ kako su ponekad kupljene količine prelazile i 100 barila, to se može pretpostaviti da je to bilo namijenjeno trgovini, preprodaji.

Kako u Pirovcu, tako se i ovdje tovarilo drvo za loženje za potrebe glavnog grada Republike. Vjerojatno se ono sjeklo na susjednom kopnu, a tek nešto na samom otočiću. Spominju se takvi slučajevi nekoliko puta, ali je najznačajniji onaj iz 1769. god. kada je jedan lošinjski brodar ovdje ukrcao za Veneciju oko 250 kara drva za loženje.¹⁸⁴

Krapnjani su već tada bili poznati po ribolovnoj djelatnosti. Naime, 1790. godine oni raspolažu 41 barkom za ribolov i sa mnogo alata i pribora.¹⁸⁵ Još

¹⁷⁷ Kao brodari iz tog mjesta se tada spominju Mate Radin /1732/, Nikola Ivanović /1733/, Zuane Bačić /1744/. Zuane Morović /1745/, Zuane Bukovac /1745/, Mate Sladović /1746/, Antun Mičević /1766/ i Zuane Kregan /1736/.

¹⁷⁸ HAZd, Spisi šibenske općine, svež. 72, poz. 1776.

¹⁷⁹ Isto, svež. 102 — Licenze, 1.17

¹⁸⁰ Isto, svež. 74, poz. 1732—1734; svež. 102 — Licenze, 1.7, 9, 14; svež. 108 — Licenze, 1.10

¹⁸¹ Isto, svež. 91 — Licenze, 1.4

¹⁸² Isto, svež. 74, poz. 1732—1734

¹⁸³ Isto, svež. 91 — Licenze, 1.6; svež. 99 — Licenze, 1.26; svež. 102 — Licenze, 1.16 — Tada su i Žirjani trgovali svojim proizvodima, vinom, koje su vlastitim brodovima razvozili po Dalmaciji i Mletačkoj Istri (Isto, svež. 98, poz. 1745; svež. 106, poz. 1766, 1.19).

¹⁸⁴ Isto, svež. 102 — Licenze, 1.14. — Nešto prije je zabilježen izvoz 1000 hvata /passi/ drva u Veneciju s otočića Kaprija (Isto, svež. 106, poz. 1766, 1.18).

¹⁸⁵ Kaprije je tada raspolagalo sa sedam brodica i dvanaest fossina, a Žirje s trinaest brodica i mnogo ribarskog materijala (Isto, svež. 72, poz. 1789/1790).

od početka toga stoljeća oni su se bavili ulovom spužava, nakon što ih je u to umijeće uputio neki fratar s Krete.¹⁸⁶ Poznato je da su Krapnjani te spužve odvozili na venecijansko tržište i od toga ubirali priličnu dobit.¹⁸⁷ Čini se da za izvoz toga ulova nije bila potrebna posebna dozvola, jer nismo pronašli ni jedan takav slučaj među sačuvanim spisima. Možda su spužve, kao korisna sirovina, bile oproštene od izvoznih nameta i mogle slobodno izlaziti iz pokrajine.

Primošten i Rogoznica. Primoštenci su se tada bavili samo poljoprivredom, pa su zato i izvozili njezine proizvode.

U prvoj polovini XVIII stoljeća odatle je u Šibenik izvožen slani sir, vino i ulje, dok je u Veneciju otpravljano nešto ječma i bajama.¹⁸⁸ Kasnije su odatle po pokrajini izvožene stanovite količine tamošnjih viškova žita i vina,¹⁸⁹ najviše u Trogir i Zadar. Tada također rovinjski brodari često krcaju bajame za glavni grad, ali su nam te količine ostale nepoznate.¹⁹⁰ Značajna je činjenica da je 1769. god. odavde, najvjerojatnije u Hrvatsko primorje, izvezeno više od 630 barila vina,¹⁹¹ što je činjeno i kasnijih godina, ali ne u takvim količinama. To pokazuje da je već tada Primošten bio vinorodni kraj Dalmacije. Spomenutu trgovačku robu odvozili su odavde brodari Hrvatskog primorja i kvarnerskih otoka, jer su se ovdje,¹⁹² kako izgleda, rijetki bavili brodarstvom.

U *Rogoznici* je bila slična situacija. Svi su tamošnji žitelji bili okrenuti poljoprivredi. Prema izvozu bi se reklo da su tamo uzgajane najviše smokve i bajami, te vino i žito. Međutim, najviše su se izvozile suhe smokve. Sačuvani podaci samo iz prve polovine XVIII st. pokazuju nam da se tu radilo o iznimno velikim količinama. Tako je npr. 1733. god. odatle izvezeno oko 2.500, a 1745/46. gotovo 7.000 kg toga proizvoda.¹⁹³ Podatak koji pokazuje da je 1769. god. odatle izvezeno oko 5.000 kg smokava potvrđuje da je takva praksa nastavljena i u drugoj polovini toga stoljeća.¹⁹⁴

Treba reći da ni žitelji Rogoznice nisu bili skloni moru, te su se samo rijetki bavili obalnim brodarstvom. Tamošnju trgovačku robu odvozili su onda na odredišta dalmatinski i venecijanski brodari.

¹⁸⁶ Stošić, n. dj. 243—244.

¹⁸⁷ Isto, 244.

¹⁸⁸ HAZD, Spisi šibenske općine, svež. 74, poz. 1732—1734. — Tada je /1733/ jedan brod iz Dobrote kupio u Primoštenu i Krapnju nepoznatu količinu slanog sira i poveo je u Boku kotorsku. Isepo Scagliarin, brod iz Prčnja vozio je isti proizvod odavle u Veneciju, a 1774. god. i Trifun Dobrić iz Kotora (Isto, svež. 74, poz. 1733; svež. 98, poz. 1774).

¹⁸⁹ Isto, svež. 99 — Licenze, 1.8—10, 23; svež. 106, poz. 1766, 1.19; svež. 108 — Licenze, 1.6, 10, 14

¹⁹⁰ Isto, svež. 96, poz. 1769, 1.8

¹⁹¹ Isto, svež. 96, poz. 1769, 1.8—9; svež. 102 — Licenze, 1.35

¹⁹² Godine 1762. spomenut je jedino ovdašnji brod Grgo Jurin.

¹⁹³ Isto, svež. 74, poz. 1732—1734; svež. 98, poz. 1745/1746.

¹⁹⁴ Isto, svež. 102 — Licenze, 1.5—7

V

Premda nepotpuni, navedeni podaci pokazuju da je šibenska regija u XVIII stoljeću doživljavala pravi preporod pomorske trgovine, u koju su se tada uključila i mnoga seoska naselja na rjezinoj morskoj obali. Takva djelatnost bila je sigurno intenzivnija nego što nam to prikazuju krnji arhivski izvori. Sigurno bi ona bila još značajnija da je nisu ometali gusari i ratni sukobi na Jadranu. Usto, mnoga je roba odatle potajno izvožena na suprotnu obalu, iako su to vlasti nastojale osujetiti svim silama,¹⁹⁵ a trgovini ovoga kraja štetili su i razbojnici koji su ometali dolazak turskih karavana.

Brodarstvo pak nije doživljavalo sličan uspon. Nešto više su se njim bavili Zlarinjani, ali općenito uzevši, ono je bilo daleko ispod objektivnih mogućnosti. Na taj je način bilo omogućavano pokrajinskim ili stranim brodarima ubiranje brodarkog profita, koji bi inače ostao u rukama domaćih ljudi.

Može se ipak tvrditi da je XVIII st. šibenskoj regiji donijelo privredni polet upravo zahvaljujući pomorskoj trgovini s čitavim jadranskim bazenom, pa i dalje od njega. Tranzit i izvoz vlastite robe umnogome su nadmašivali uvoz strane na ovo područje. Pritom je najviše profitirao sam Šibenik, koji je doživio stvarni procvat i blagostanje,¹⁹⁶ pa ga krajem XVIII st. mnogi smatraju drugim gradom pokrajine, odmah iza Zadra.

Zusammenfassung

EIN BEITRAG ZUR KENNTNIS VON SCHIFFFAHRT UND SEEHANDEL
DER REGION VON ŠIBENIK IM 18. JAHRHUNDERT

In der Region von Šibenik waren immer Voraussetzungen gegeben für das Bestehen und die Entwicklung von Schifffahrt und Seehandel. Im 18. Jh. wurden diese Voraussetzungen durch die neuen, vorteilhafteren Verhältnisse sowohl auf dem Festland wie auch auf dem Meer verbessert; es folgten ruhigere Zeiten, die wenigstens einigermaßen die Sicherheit der Schifffahrt und auch des Reisens gewährleisteten und schon damit die erwähnten Tätigkeiten fördern konnten. Damals wuchsen Skradin und Šibenik zu wichtigen Handelszentren dieser Region heran: sie handelten mit eigenen Waren oder besorgten den Transit türkischer Waren, die von Karawanen hierhergebracht wurden. Ihnen schlossen sich auch mehrere Insel- und Küstenorte der Region an, die ausschliesslich ihre Überschüsse landwirtschaftlicher Erzeugnisse verkauften.

¹⁹⁵ ASV, Inquisitori di Stato, busta 86, br. 5—7; Provveditori sopra Oglii, b. 68, Šibenik 12. IV 1774.

¹⁹⁶ Topografia veneta ovvero descrizione della Stato veneto, tom II, Venecija 1787, 49; *Biblioteca nazionale Marciana u Veneciji*, Rukopis IT VI 281 /5637/, list 383. — Poznati znanstvenik i pedagog, Zadranin Šimun Stratiko u svom putopisu kaže: »Sebenico è ben popolato, il mercato v' era frequente« (1.383).

Dieser gesamte Bereich handelte zumeist mit Venedig und dann auch mit den übrigen Häfen des Adriabeckens. Ausgeführt wurden vor allem Lebensmittel, in etwas geringerem Ausmass exportierte man Leder, Wolle, Talg, Wachs und andere Rohstoffe. Der Durchfuhrhandel bezog sich hauptsächlich auf Teer, Roheisen und Kupfer. Als Gegenleistung erhielt damals die Region von Šibenik einige Nahrungsmittel (Gemüse, Obst, Reis, Teigwaren) und verschiedenartige Manufakturwaren, da eine derartige Produktion hier fehlte. Die Handelsbeziehungen waren tatsächlich intensiv, und dies brachte der Region, besonders den Städten Skradin und Šibenik einen wirklichen wirtschaftlichen Fortschritt, bzw. die Erhöhung des Lebensstandards. Einen wichtigen Beitrag dazu leistete natürlich auch die neue, modernere Organisation des Binnen- und Aussenhandels (Basare, Konsulate).

Leider entwickelte sich das Schiffahrtswesen dieser Region nicht in gleichem Masse. Etwas mehr wurde in dieser Hinsicht nur in Zlarin getan, dessen Schiffer sich mit dem Transportieren eigener und fremder Handelswaren auf dem Gebiet von Dalmatien befassten, während die anderen nur ihre eigenen Güter beförderten. Daraus folgt, dass die Bevölkerung der Region von Šibenik die Gelegenheit, aus der Schiffahrt Nutzen zu ziehen, nicht genügend ausnützte, wie dies die Bewohner einiger anderer Regionen von Venezianisch-Dalmatien zu jener Zeit taten.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU — INSTITUT ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

7

ZAGREB

1975

UREDNIČKI ODBOR

Ljubo BOBAN, Ljubiša DOKLESTIĆ, Ivan KAMPUŠ, Hrvoje MATKOVIĆ,
Gordana VLAJČIĆ

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

IVAN KAMPUŠ

Radovi 7

Izdavač

**Sveučilište u Zagrebu
Institut za hrvatsku povijest**

Za izdavača

Prof. dr Igor Karaman

Prijevod

Dr Blanka Jakić (njemački)

Lektor

Branko Erdeljac

Korektor

Branko Erdeljac

Za sadržaj priloga odgovara autor